

Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Bilaga **Gris -djurskydd**

Foto: Gunnar Palmqvist

Fastställd: 2018-07-04

Innehåll

INLEDNING	4
GRIS 1. (B) PERSONALSTYRKAN ÄR TILLRÄCKLIG OCH DEN HAR TILLRÄCKLIGA FÄRDIGHETER OCH KUNSKAPER SAMT YRKESKICKLIGHET	5
GRIS 2. (B) DAGLIG TILLSYN SKER NORMALT AV ALLA GRISAR	6
GRIS 3. KRAVET PÅ EXTRA TILLSYN ÄR UPPFYLLT	7
GRIS 4. DAGLIG TILLSYN SKER AV AUTOMATISKA SYSTEM OCH ANORDNINGAR	8
GRIS 5. KLÖVARNA INSPEKTERAS REGELBUNDET OCH VERKAS VID BEHOV	8
GRIS 6. GRISARNAS HULL ÄR GODTAGBART	10
GRIS 7. GRISARNA HÅLLS TILLFREDSTÄLLANDE RENA	11
GRIS 8. FÖRBUDET MOT UTRUSTNING SOM GER GRISARNA EN ELEKTRISK STÖT ÄR UPPFYLLT	13
GRIS 9. (B) SJUKA/SKADADE GRISAR GES NÖDVÄNDIG VÅRD. GRISAR SOM BEHÖVER SÄRSKILD VÅRD KAN TAS OMHAND I SÄRSKILT UTRYMME.....	14
GRIS 10. DET FINNS JOURNALER FÖR MINST 5 ÅR TILLBAKA ÖVER DJUR SOM BEHANDLAS MED KARENSBELAGDA LÄKEMEDEL OCH ANTALET DÖDSFALL I BESÄTTNINGEN	17
GRIS 11. (B) UTRYMMEN FÖR GRISAR UPPFYLLER GÄLLANDE MÅITTFÖRESKRIFTER.....	18
GRIS 12. KRAVET PÅ SEKTIONERING FÖLJS.....	20
GRIS 13. FÖREMÅL OCH ÄMNER SOM KAN SKADA GRISAR FÖRVARAS OÅTKOMLIGA FÖR DJUREN.....	22
GRIS 14. KRAVEN PÅ INREDNINGENS UTFORMNING AVSEENDE SKADERISKER ETC. ÄR UPPFYLLT	22
GRIS 15. (B) GOLV OCH LIGGYTOR HAR EN JÄMN OCH HALKSÄKER YTA.....	22
GRIS 16. LIGGPLATSEN UTGÖRS AV GOLV SOM INTE ÄR GÖDSELDRÄNERANDE OCH GRISARNA KAN UTNYTTJA OLIKA DELAR AV UTRYMMENA FÖR ATT LIGGA, ÄTA OCH GÖDSLA	23
GRIS 17. (B) KRAVEN PÅ UTFORMNINGEN AV DRÄNERANDE GOLV ÄR UPPFYLLDA.....	23
GRIS 18. SUGGOR/GYLTOR KAN INFÖR GRISNINGEN DISPONERA GRISNINGSBOKEN	24
GRIS 19. (B) EJ AVVANDA GRISAR HAR TILLGÅNG TILL UTRYMMEN SOM UPPFYLLER GÄLLANDE FÖRESKRIFTER SAMT HAR UNDER DEN FÖRSTA LEVNADSMÅNADEN EN LIGGPLATS SOM ÄR AVSKILD FRÅN SUGGAN	24
GRIS 21. (B) GRISARNA HÅLLS NORMALT LÖSGÅENDE	25
GRIS 22. (B) GRISARNA HÅLLS I PAR ELLER I GRUPP	27
GRIS 23. KRAV KRING BRANDSKYDD OCH BEREDSKAP VID ELAVBROTT ÄR UPPFYLLDA	28
GRIS 24. STALLET HAR EN LUFTKVALITET OCH ETT STALLKLIMAT SOM ÄR ANPASSAT TILL DJURSLAGET OCH DJURHÅLLNINGSFÖRMELEN. UPPMÄTT VÄRDE.....	29
GRIS 25. MEKANISKT VENTILERADE STALLAR HAR NÖDVENTILATION OCH STALLAVDELNINGAR MED GRISAR ÄR UTRUSTADE MED EN FUNGERANDE LARMANORDNING	30
GRIS 26. BELYSNING FINNS SÅ ATT TILLSYN AV GRISARNA ALLTID KAN SKE UTAN SVÅRIGHETER	31
GRIS 27. (B) KRAVEN PÅ DAGSLJUSINSLÄPP OCH BELYSNING ÄR UPPFYLLDA.....	31
GRIS 28. (B) BULLER I STALLET HAR GODTAGBAR NIVÅ OCH FREKVENNS. UPPMÄTT VÄRDE	32
GRIS 29. (B) UTFODRINGS- OCH VATTENSYSYSTEM ÄR UTFORMADE, DIMENSIONERADE OCH PLACERADE SÅ ATT DE MEDGER ETT LUGNT OCH NATURLIGT INTAG AV FODER OCH VATTEN	32
GRIS 30. (B) DJUREN GES FODER SOM GARANTERAR EN TILLRÄCKLIG, ALLSIDIG OCH VÄLBALANSERAD NÄRINGSTILLFÖRSEL.....	33

GRIS 31. (B) KRAVEN PÅ TILLGÅNG TILL VATTEN OCH PÅ VATTNETS KVALITET ÄR UPPFYLLDA.....	34
GRIS 32. STALLUTRYMMEN RENGÖRS OCH UTGÖDSLAS PÅ ETT SÄTT SOM GER EN GOD HYGIEN OCH GOD DJURHÄLSA	34
GRIS 33. (B) KRAVEN PÅ STRÖETS KVALITET OCH ANVÄNDNINGEN AV STRÖ FÖR KOMFORT OCH SYSSLESÄTTNING PÅ LIGGYTOR ÄR UPPFYLLDA	35
GRIS 34. (B) SUGGOR/GYLTOR HAR TILLGÅNG TILL STRÖMEDEL FÖR BOBYGGNADSBETEENDE UNDER VECKAN FÖRE GRISNING	37
GRIS 35. (B) LIGGYTOR HÅLLS RENA OCH TORRA SAMT ÄR ANPASSADE EFTER DJURSLAG OCH STALLKLIMAT	38
GRIS 36. KRAVEN PÅ BETESMARKER, RASTGÅRDAR, MARKYTOR, DRIVNINGSVÄGAR OCH DRIVNING SAMT STÄNGSEL ÄR UPPFYLLDA.....	39
GRIS 37. KRAVEN FÖR HÅLLANDE AV UTEGÅNGSDJUR ÄR UPPFYLLDA	39
GRIS 38. (B) REGLERNA KRING REDUCERING AV SMÅGRISARNAS TÄNDER ÄR UPPFYLLDA .	40
GRIS 39. (B) ÖVRIGA OPERATIVA INGREPP UTFÖRS PÅ ETT DJURSKYDDSMÄSSIGT ACCEPTABELT SÄTT	40
GRIS 40. KRAVEN SOM GÄLLER FÖR INJEKTIONER ÄR UPPFYLLDA	41
GRIS 41. HORMONER OCH ANDRA ÄMNEN ANVÄNDS ENDAST PÅ TILLÅTET SÄTT	41
GRIS 42. KRAVET PÅ ATT AVEL INTE INNEBÄR GRISNINGSSVÅRIGHETER ELLER ANNAT LIDANDE FÖLJS	41
GRIS 43. (B) GRISAR SOM ÄR AGGRESSIVA ELLER HAR ANGRIPITS AV ANDRA GRISAR HÅLLS OCH SKÖTS PÅ ETT LÄMPLIGT SÄTT.....	41
GRIS 44. (B) UTRYMMEN FÖR GALTAR UPPFYLLER GÄLLANDE FÖRESKRIFTER	41
GRIS 45. VID AVLIVNING AV DJUR I BESÄTTNINGEN GÖRS DETTA AV EN PERSON MED TILLRÄCKLIGA KUNSKAPER OCH PÅ ETT SÄTT SOM ÄR I ENLIGHET MED REGELVERKET	42
GRIS 46. STÄMMER DET ATT INGA ÖVRIGA BRISTER UPPTÄCKTES VID KONTROLLEN?.....	42
GRIS 47 DJUREN HÅLLS PÅ ETT SÅDANT SÄTT ATT TILLSYVEN ÖVER DEM KAN SKE UTAN SVÅRIGHETER	42
GRIS 48 KRAVEN FÖR ATT AVVÄNJA SMÅGRISARNA VID 28 DAGARS ÅLDER ÄR UPPFYLLDA	42
GRIS 49 KRAVEN FÖR ATT AVVÄNJA SMÅGRISAR TIDIGARE ÄN VID 28 DAGARS ÅLDER ÄR UPPFYLLDA.....	42
ALFABETISKT REGISTER ÖVER KONTROLLPUNKTER.....	46

Inledning

Denna vägledning är beslutad av Jordbruksverket och ger information om hur bestämmelserna som rör grisarnas välfärd bör kontrolleras. Dokumentet ger också vägledning i hur föreskrifterna bör tolkas och tillämpas i praktiken. En vägledning är dock inte juridiskt bindande och Jordbruksverket saknar möjlighet att besluta om bindande instruktioner för länsstyrelsens kontrollpersonal. Vägledningen beskriver lämpliga sätt att kontrollera att bestämmelserna följs. Det kan dock finnas andra kontrollåtgärder som också är lämpliga.

Denna version är omarbetad, dels som en följd av att Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:10) om djurhållning inom lantbruket m.m. (L 100) har upphört att gälla och ersatts med Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2017:25) om grishållning inom lantbruket m.m. (L106), dels som en följd av att några av bestämmelserna som tidigare fanns i L100 har ändrats.

Vägledningen bygger i grunden på det arbete Jordbruksverket gjorde år 2010 i Jordbruksverkets *Kalibreringsgrupp-djurskydd för grisfrågor*. Kalibreringsgruppen bestod av Jordbruksverkets djurskyddshandläggare, representanter för länsstyrelsens djurskyddshandläggare, näringsorganisationer, veterinärorganisationer samt lantbrukare.

Kalibreringsgruppen identifierade bl.a. sådana kontrollpunkter som ansågs vara särskilt kritiska när djurvälståndet bedömdes av olika yrkesgrupper med olika bakgrund och uppdrag. Målet med arbetet var att skapa en tydlig vägledning och att bidra med underlag till kalibreringsutbildning för kontrollpersonal, veterinärer och revisorer.

Vägledningens utformning

Vissa kontrollpunkter innehåller en mer fördjupad bakgrundsbeskrivning. Detta för att åstadkomma en mer samstämmig uppfattning om hur föreskrifterna är avsedda att tolkas och tillämpas.

Hänvisningar till författningstext anges inte i denna vägledning, utan dessa finns i stället i checklistan för djurskyddskontroll av gris vid respektive kontrollpunkt. Checklistan kan du ladda ner från Jordbruksverkets hemsida.

Kontrollpunkterna i denna vägledning är till skillnad från kontrollpunkterna i checklistan lagda i nummerordning. Detta för att göra det lättare att hitta i vägledningen. För att förbättra sökbarheten för dig som använder handdatorn finns ett alfabetiskt register över kontrollpunkter med sidhänvisningar på sista sidan i vägledningen. I registret är kontrollpunkterna ordnade i alfabetisk ordning som utgår från kontrollpunktens exakta lydelse (lydelse utan *Gris-nummer*).

Kontrollpunkter markerade med "(B)" ingår i baskontroll.

För kontrollpunkter markerade "**I kontrollpunkten ingår tvärvillkor**" ska du läsa mer i aktuell Kontrollinstruktion för tvärvillkorskontroller (se Jordbruksverkets hemsida). I denna vägledning finns vid sådana kontrollpunkter en kort information om vad som är, eller i förekommande fall inte är, tvärvillkor i kontrollpunkten samt en hänvisning till de aktuella kraven i EU-direktivet. I denna hänvisning används följande förkortningar:

- **AD** (animaliedirektivet) = Rådets direktiv 98/58/EG,
- **GD** (gridirektivet) = Rådets direktiv 2008/120/EG.

Gris 1. (B) Personalstyrkan är tillräcklig och den har tillräckliga färdigheter och kunskaper samt yrkesskicklighet

Kontrollen bör omfatta:

- Att personalen som ansvarar för skötseln av djuren har tillräckligt med kompetens, t.ex. utbildning och/eller erfarenhet för att bedöma om utfodringen är korrekt (foder och vatten i rätt mängd och kvalitet).
- Om du t.ex. anmärker på otillräckliga strömmängder, smutsiga grisar eller grisar som har legat skadade eller döda i boxar under en längre tid bör du klarlägga de bakomliggande orsakerna. I dessa fall bör du konstatera om det finns möjlighet att tillkalla personal med rimlig inställetid utanför ordinarie arbetstid, om djurhållaren har en planerad jourtid. Fråga t.ex. vem som tar larmet på utfodringen eller ventilationen vid strömavbrott, eller vilka rutiner som finns på anläggningen.

Ytterligare exempel finns under nästa punkt, *Gris 2*.

Vägledning

Djurskyddslagen ställer idag inget krav på formell utbildning för att hålla gris. Det innebär att du som djurskyddshandläggare måste göra en samlad bedömning av personalens utbildning och den personliga erfarenheten. Bedömning av djurhållarens kunskap och färdigheter måste göras på ett objektivt sätt och kräver en lämplig kontrollmetodik. En lämplig kontrollmetodik kan t.ex. bestå av en så kallad "bottom-up" process, där "bottom", eller basen, utgörs av de faktiska förhållandena som råder på en gård, och "up", eller toppen, representerar de teoretiska och praktiska kunskaper och erfarenheter hos en djurhållare. Bedömning av personalens kunskap utgår då från de faktiska förhållandena som observeras vid en kontroll.

Om kontrollen visar på brister som är av systematisk karaktär utgår man från dessa objektiva observationer. Genom att ställa lämpliga frågor till djurhållaren kan eventuella brister gällande personella resurser eller kunskap hos djurhållaren belysas. Om bristen exempelvis rör djurens hull kan man diskutera utfodringsrutiner, gruppering av djuren m.m. med djurhållaren. Konkret innebär detta förfarande att denna kontrollpunkt ofta bör avgöras under kontrollens utförande och inte under kontrollens inledning.

Om du noterar systematiska brister i tillsyn av djuren trots att personalens kompetens bedöms vara tillfredsställande kan detta tyda på att personalstyrkan i förhållande till antalet djur i besättningen med en viss produktionsinriktning är otillräcklig. Ett nej i checklistan på denna punkt bör därför bli aktuellt om det finns överträdelser som indikerar på:

- att djurhållaren/personalen uppenbarligen saknar kunskaper om djurhållning och/eller lämplighet att ansvara för djuren, eller
- att personalstyrkan är otillräcklig vilket t.ex. kan leda till allvarliga brister i tillsyn och skötsel såsom smutsiga djur eller djurutrymmen.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Personalstyrkans storlek, kunskap och yrkesskicklighet är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 1)

Gris 2. (B) Daglig tillsyn sker normalt av alla grisar

Kontrollen bör omfatta:

- Vilka arbetsrutiner finns upprättade för den kontinuerliga tillsynen som ägnas samtliga djurkategorier? Dessa måste kunna säkra en ”normal” daglig tillsyn inklusive övrig beredskap.
- Ansvarsfördelningen för personalen (större besättningar och anställd personal). Finns det rimliga möjligheter att utföra tillsynen så som den beskrivs utifrån djurhållningen i besättningen?
- Tillsyns- och skötselrutiner för djurhållningen. Särskilt då personalstyrkan är reducerad måste det finnas rutiner som säkrar en nödvändig tillsyn på djuren: finns möjlighet att tillkalla personal med rimlig inställetid, vem tar larmet på utfodring eller ventilation vid strömavbrott, m.m.?
- Finns det djur som är nedsmutsade, har obehandlade tryckskador eller andra skador från inredning, stängsel, andra djur etc.?
- Kan tillsynen ske av samtliga djur utan svårigheter?

Vägledning

Djurhållarens tillsynsansvar omfattar en handlingsplikt, om en djurhållare har observerat ett problem, men inte åtgärdar det, så är tillsynen inte acceptabel. En tydlig anvisning om hur krav på tillsyn av djur ska tolkas finns i specialmotiveringen till 3 § djurskyddslagen (1988:534) och i regeringens proposition 1987/88:93 om djurskyddslag m.m. Behov av tillsyn över djur kan enligt propositionen till djurskyddslagen inte fastställas i detalj. Av propositionen framgår ingen övre gräns för hur mycket tillsynen ska ta i anspråk räknat som tid, som frekvens, eller som annan resurs. Tillsynen ska däremot utövas med kontinuitet, den ska vara grundlig, anpassas till djurhållningen och ska framför allt stå i proportion till behovet av åtgärder (allt som behöver åtgärdas ska ägnas så mycket tid och resurser att det faktiskt blir åtgärdat).

Brister som kan relateras till djurens välfärd kan ofta hänföras till punkten bristande tillsyn på djur. Bristfällig klövstatus, sjuka djur som inte omhändertas eller avlivas, trasiga inredningar, otillräckligt eller smutsigt strömedel och bristande hygien i övrigt är exempel som ofta tyder på bristande tillsyn. Vid bedömning av eventuella brister som kan bero på bristande tillsyn bör du särskilt undersöka vilka rutiner som finns för skötsel av djuren. Iaktta djuren och diskutera eventuella brister med djurhållaren. Är det du iakttagit något som djurhållaren själv uppmärksammat tidigare? Vad beror det avvikande beteendet eller skadorna hos djuren på? Det är viktigt att tillsynen anpassas efter den djurhållning som bedrivs och att tillsynen är så noggrann att brister och missförhållanden upptäcks och undanröjs så fort som möjligt. Tillsynen av djuren ska vara tillräcklig även då djuren hålls utomhus.

Djur ska normalt ses till minst en gång dagligen

Så gott som all hållning av grisar kräver att dessa ses till minst en gång dagligen. Grishållningen sker huvudsakligen inomhus i produktionssystem där djuren är i ständigt beroende av människan för tillförsel av resurser som de inte kan skaffa sig, t.ex. frisk luft, strö, foder och

vatten. Detsamma gäller för bortförselelsen av farliga ämnen som de inte kan undvika att komma i kontakt med, t.ex. luftföroreningar och gödselbemängda liggtytor. Avsteg från att tillsyn ska ske minst dagligen är därför i praktiken inte aktuellt vid grisproduktion.

För att bedöma djurens tillsynsbehov i en given situation krävs en värdering av djurens grad av självständighet, dvs. vilka möjligheter djuren har att självständigt nå de resurser som de behöver, såsom vatten, foder, väderskydd, lämplig liggplats m.m.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Daglig-, och i vissa fall mindre frekvent tillsyn är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 2)

Gris 3. Kravet på extra tillsyn är uppfylltKontrollen bör omfatta:

- Hur sker kontroll eller övervakning av sjuka och skadade grisar samt grisar som uppvisar ett avvikande beteende och som kan vara tecken på ohälsa?
- Vilka arbetsrutiner finns (inkl. personalbemanning) för särskild tillsyn/övervakning av nyfödda, högdräktiga suggor/gyltor som behöver tillsyn oftare än en gång dagligen? Diskutera med djurhållaren hur detta ordnas vid behov såväl inom som utanför ordinarie arbetstid.
- Hur hålls berörda djur så att tillsynen underlättas (t.ex. sjukbox, i särskild grupp)?
- Hur särskiljer man eller grupperar om djur som behöver särskilda åtgärder (t.ex. mer foder) eller vård avskild från övriga i en grupp?

Vägledning

Extra tillsyn är behovsstyrd till skillnad mot daglig tillsyn som oftast sker enligt schema-lagda rutiner. Behov av extra tillsyn kan uppstå när som helst på dygnet på vardagar eller helger. Be djurhållaren beskriva hur extra tillsyn sköts såväl inom som utanför ordinarie arbetstid, finns t.ex. möjlighet att tillkalla extra personal med rimlig inställetid?

Riskdjur i en besättning är t.ex. nyfödda, högdräktiga, sjuka eller skadade djur. Även djur som uppvisar ett onormalt beteende kan kräva extra tillsyn. Ett lågrankat djur som hålls i en lösgående djurgrupp betraktas som riskdjur om det inte kommer åt foder, vatten eller en lämplig liggplats trots att dessa resurser är rätt dimensionerade i relation till gruppens storlek. Vägledning till vad som anses vara ett nyfött eller ett högdräktigt djur finns i vissa författningar. I vissa fall måste dock syftet med åtgärden och inte en fast definition styra behovet av extra tillsyn, t.ex. kan en sugga nära förlossning vara ett djur som har särskilt behov av extra tillsyn.

Gris 4. Daglig tillsyn sker av automatiska system och anordningar

Kontrollen bör omfatta:

- Rutiner för utförandet av den dagliga kontrollen. Hur ofta kontrolleras att t.ex. automatiska vattenkoppar, utfodringsutrustning fungerar? Diskutera detta med djurhållaren och testa ett utspritt urval av vattenkoppar/nipplar för kontroll av funktion. Testa eller låt djurhållaren demonstrera test av foderautomater om sådana finns.
- Driftssäkerhet för olika system och anordningar i samtliga stall/stallavdelningar samt planering för driftavbrott. Exempel: Hur får djurhållaren vetskap om att vattensystemet är ur funktion?

Vägledning

Trasig eller nedsmutsad utrustning kan vara tecken på bristande tillsyn. Vatten- och utfodringsanordningar ska hålla en god hygienisk nivå, en bra standard och ska vara i funktionellt skick. Bristande tillsyn på automatiska foder- och vattenanordningar kan inverka negativt på djurens och djurutrymmens hygien.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Daglig tillsyn av automatiska system och anordningar som inverkar på djurskydd och djurhälsa är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 13)

Gris 5. Klövarna inspekteras regelbundet och verkas vid behov

Kontrollen bör omfatta:

- Att klövarna på de vuxna grisarna är skötta och inte uppvisar tecken på begynnande förväxning eller skador. Kontrollera hur klövarna ser ut och hur grisarna rör sig vid förflyttning i sina utrymmen.
- Om det finns grisar med symtom på hälta som härrör från klövarna, t.ex. klövbölder, klövröta, klövsprickor och förslitningsskador på sulorna.
- Om det finns grisar som är ovilliga att röra sig, och sitter eller ligger i boxen. Sådana djur bör man köra upp så att man kan bedöma deras status.
- Om rutiner finns i djurhållningen för att regelbundet inspektera de vuxna grisarnas klövar såväl i ett förebyggande syfte som för att åtgärda/verka redan förväxta klövar (inkl. lättklövar) och klövskador.
- Klövstatus kontrolleras särskilt på sinsuggor i lösdrift/djupströbädd, digivande suggor i grisionsboxar och galtar. För dessa djur kan avsaknad av kala gångtytor av betong i boxarna innebära att de har eller kan få problem med sina klövar.
- Om det finns smågrisar som haltar. Klöv- och knäskador hos smågrisar är ett problem som måste förebyggas och vid behov behandlas. Kontrollera om golv och liggtytor i gris-

ningsboxar är jämna, tillräckligt släta och halksäkra (se *Gris 15*) och/eller om förebyggande åtgärder har satts in för att minska skadefrekvensen (t.ex. större mängder halm under smågrisarnas första levnadsdagar, se *Gris 33*).

Vägledning

Friska klövar och ben är en grundförutsättning för ett gott djurskydd och en god djurhälsa. För att suggan ska kunna äta och dricka tillräckligt och därmed kunna producera tillräckligt mycket mjölk krävs att hon har bra ben- och klövstatus. Smärta gör suggan orörlig och ökar risken för klämda smågrisar.

Grunden för en god klövhälsa läggs genom ett lämpligt inhysningssystem med ett för grisarna bra golv. Ett sådant golv ska vara helt och halksäkert samt hållas torrt och rent. Om suggor hålls på golv som inte uppfyller dessa krav ökar frekvensen av klövsprickor, klövröta och bölder. Urin- och gödselbemängda golv ger upphov till sprickbildningar i hornet om hornet inte ges chans att torka, exempelvis när suggan befinner sig på den torra liggplatsen.

Sprickor i klövarna kan fungera som en inkörsport för infektioner och klövbölder kan utvecklas. Det är därför mycket viktigt att golvytorna sköts regelbundet med dagliga utgödslings- och strörutiner och att trasiga och/eller slitna golvytor repareras och underhålls i tid. Trasiga eller slitna spaltgolv kan orsaka grisarna stora klövlidanden och måste därför bytas ut i tid. Hög luftfuktighet, som kan orsakas av bristande ventilation och/eller avsaknad av tillskottsvärme, kan ge fuktiga golvytor som har negativ inverkan på klövhälsan. Suggor som går på ströbädd utan tillgång till hårda golvytor kan ha friska klövar men sliter dem mindre och har alltså högre risk att få förvuxna klövar.

Benställningen påverkar i hög grad hur klövarna slits och man bör alltså redan vid urvalet av gyltor vara noga med att välja sådana som har bra benställning. En sugga som har en liten vinkel mot marken sliter för lite på tån, vilket leder till att klöven blir för lång. Ju längre klöven blir ju mer tyngd hamnar på den bakre och mjukare delen av klöven. Detta ökar risken för ömma klövar och bölder men ger också en felaktig belastning av lederna och på sikt ökad risk för hälta även av detta skäl. När man bedömer klövstatus hos grisar bör man titta efter om det finns halta grisar i boxen. Man bör också särskilt uppmärksamma om det finns grisar som är ovilliga att röra sig, visar tecken på smärta, sitter eller ligger trots att de andra grisarna är uppe. Sådana grisar bör man köra upp så att man kan bedöma deras status.

Det är i detta sammanhang viktigt att påpeka att hältor hos grisar, liksom hos andra djur, kan ha andra orsaker än klövskador, t.ex. ledinflammationer, osteochondros eller frakturer. Hos suggor finns också problem med skador i bäckenet. Ledinflammationer är relativt vanligt hos smågrisar och kan orsakas av flera olika anledningar. Förebyggande åtgärder som kan göras för vissa typer av ledinflammationer är främst att ha en god miljö i boxen. En torr, ren och välströdd box med bra golv förebygger uppkomst av skador, som är en inkörsport för infektioner som bland annat kan sätta sig i lederna. Bra boxmiljö och golv minskar också risken för skavsår på t.ex. knän och klövar som kan öppna upp för infektioner. Observera dock att vissa typer av ledinflammationer hos smågrisar inte orsakas av miljöfaktorer utan kan t.ex. bero på att grisen smittas när den föds fram genom att suggan bär på infektionen i slidan. Även i dessa fall är det dock viktigt att vidta nödvändiga åtgärder för att minska lidandet hos smågrisarna.

Om besättningen har problem med långa klövar underlättas klövvården om det finns tillgång till en verkstol. Detta är dock inget krav som ställs i lagstiftningen. Även förvuxna lättklövar måste åtgärdas och detta kan oftast göras enkelt även utan tillgång till verkstol. Vid verkning av lättklövar är det bättre att ta lite och sen göra om proceduren lite senare. Utfodringen har begränsad betydelse för klövarnas tillväxt.

Hos smågrisar är hälsa en vanlig orsak till behandling. Underlag och hygien har stor betydelse för utvecklingen av klövbölder och förslitningsskador på sulorna, som utgör en betydande andel av hältorsakerna. Smågrisar behöver inte verkas men däremot måste man vara observant på andra klövproblem i denna grupp. Vid behov ska de behandlas och framför allt ska förebyggande åtgärder sättas in för att minska skadefrekvensen, se också **Gris 33**. För mer information om klövskador hänvisas till Jordbruksverkets trycksak 3 – 2006 Golvytor i grisstallar.

Gris 6. Grisarnas hull är godtagbart

Kontrollen bör omfatta:

- Om det förekommer grisar i för lågt hull. Var särskilt observant på smågrisar och digivande suggor och suggor som nyligen avvant smågrisarna.
- Om det vid transponder- eller responderstyrd foderstation finns för många grisar per station så att inte alla grisar hinner äta sin dygnstilldelning inom 12 timmar.

Vägledning

En frisk och välmående gris har en blank hårrem och ett gott hull. För att uppnå detta krävs att grisarna får en tillräcklig utfodring. Grisar är enkelmagade djur som kräver foder med relativt högt näringsinnehåll. Störst behov har smågrisarna under de första levnadsmånaderna samt de digivande suggorna. Det är också i dessa båda grupper som man bör vara särskilt observant på att alla grisar har ett godtagbart hull och att spridningen inte är för stor.

Vid hållning av grisar i stora grupper kan det finnas skäl att vara observant på att hela gruppen har ett godtagbart hull och att det inte finns för stor spridning i hull inom gruppen. Om utfodringen är begränsad och inte styrs kan det lätt bli så att de starkaste tar över större delen av foderransonen. Att vissa grisar är feta är alltså ingen garanti för att utfodringen är tillfredsställande och fungerar bra.

Vid transponder- eller responderutfodring måste alla grisar kunna hinna få sin dygnstilldelning på max tolv timmar. Finns det fler grisar per station än att detta uppnås är risken stor att svaga, lågrankade grisar inte klarar av att få sin ranson. Detta problem kan även uppstå med andra typer av utfodringsautomater om för få foderautomater används till för många grisar, trots att grisarna har fri tillgång till foder i automaterna. Förutom att de får dåligt hull och mår dåligt av detta, utsätts de i sådana fall för kraftig stress, vilket är ett djurskyddsproblem och i sig ökar risken för andra sjukdomar.

Vid hullbedömning av grisar kan man använda sig av nedan angivna kriterier. Nr 3 anger kriterier för ett lagom hull som flertalet grisar bör ha.

1. För mager: höftben och ryggrad syns tydligt, bakifrån ser ryggraden spetsig ut.
2. Mager: höftben och ryggrad är synliga.

3. Lagom: höftben och ryggrad kan kännas vid lätt tryck, bakifrån ser ryggraden lätt rundad ut.
4. För fet: höft och ryggrad täckta av fettlager.

Unga och lågrankade suggor löper risk att få för lite foder vid gruppållning. En sugga i lågt hull löper ökad risk att utveckla bogsår eftersom de har mindre mängd mjukvävnad över bogbladet. Ett alltför högt hull är emellertid inte heller bra eftersom en sugga som är för fet vid grisning har ökad risk att drabbas av MMA¹ (grisningsfeber) och bogsår kan bli en följd även av detta. Vid hullbedömningen är det viktigt att beakta i vilken "fas"/situation suggan befinner sig i. Exempelvis är en sugga normalt sett magrare i slutet av laktationen än före grisningen.

Smågrisar i dåligt eller ojämnt hull löper ökad risk för annan sjuklighet och därmed risk för ökad dödlighet. Risken för ojämna smågrisar ökar med ökad kullstorlek. Med en sugga i bra kondition och hull, som mjölkar bra och med en välavvägd utfodring till smågrisarna kan dock även stora kullar vara jämna och växa bra. Är hullet för dåligt kan man behöva se över innehållet i foderblandningen, vilken foderranson som ges och hur fodertilldelningen sker. Utegångsgrisar har ungefär 20 % högre energibehov än grisar som föds upp inomhus.

Det finns ingen djurskyddsbestämmelse som anger vilken hullstatus ett djur ska hålla. En bedömning av hull är närmast en indikation på resurser som ett djur har tillgång till eller andra problem såsom sjukdom eller parasiter.

Djurens hull indikerar hur djurhållningen i stort fungerar vad gäller djurens möjlighet att få sitt näringsbehov tillgodosett. Som framgår ovan påverkas detta av flera faktorer. Ett djurs hull kan avvika mot vad som är normalt utan att orsaken kan härledas till brister i själva hållningen, skötseln eller omvårdnaden av djuret. I det fallet kryssar du "ja" i checklistan. Kan orsaken däremot härledas till brister i hållningen, skötseln eller omvårdnaden av djuret kryssar du "nej" i denna kontrollpunkt i checklistan. Observera att det i dessa fall även kan vara aktuellt att kryssa "nej" i andra kontrollpunkter där brister konstaterats som har haft negativ inverkan på djurens hull.

Gris 7. Grisarna hålls tillfredsställande rena

Kontrollen bör omfatta:

- Samtliga djurkategoriers renhet på huden och kroppspartier (ben, lår, huvud, rygg, hals, buk, buksidor, öron, klövar). Hur ser grisarna överlag ut avseende renhet på kroppen?
- Hur är förutsättningarna för att grisarna ska kunna hålla sig tillfredsställande rena?
- Kan gödslingsbeteendet utföras utan störningar? (Det vill säga att hygienstyrningen av respektive djurkategori och inhysningssystem fungerar.)
- Att djurutrymmet är utformat så att grisarna kan skilja på ät-, ligg- och gödslingsplats.
- Att liggytan är anpassad för grisarnas antal och storlek.
- Att liggytorna är torra, rena och halksäkra.

¹ Mastit, metrit och agalakti

- Används rent strömedel i rätt mängd och av god kvalitet, är det t.ex. torrt och fritt från mögel? (I denna bedömning kan ingå en kontroll av hur strömedel förvaras.)
- Om omgrupperingar eller överbeläggning förekommer.
- Om det förekommer grisar som söker sig ut och ligger i gödselgången.
- Om en god hygienisk nivå bedöms kunna upprätthållas i djurutrymmena.
- Om vatten- och utfodringsanordningar håller en god hygienisk nivå och håller god standard/är i funktionellt skick.
- Om gödsel- och urinhantering fungerar och sköts så att grisarna inte påverkas negativt.
- Om grisarna uppvisar normalt ligg – och gödslingsbeteende.

Vägledning

Förutsättningarna för att djuren ska hålla sig rena beror på bl.a. utgödslingsrutiner, utgödslingsssystemets utformning och skick, beläggningsgrad, strömedelsanvändning, boxens/båsets utformning, liggytans utformning och skick, stallklimat (inkl. tilläggsvärmesystem), att gödslingsbeteendet kan utföras utan störningar, etc. Grisar har ett utpräglat renlighetsbeteende och har därför en naturlig strävan att skilja på åt-, ligg- och gödslingsplats. Det viktigaste för att grisarna ska kunna hålla sig rena är att de alltid erbjuds en torr och ren liggplats. Detta gäller för alla typer av system. Noggrann daglig rengöring och strögiva säkerställer en god boxhygien.

Beläggningsgraden har en avgörande roll i alla system och det är viktigt att det finns tillräckligt med utrymme för att grisarna ska kunna välja en ren liggplats. Vid ökande beläggning kan annars hygienproblem uppstå och därmed också risk för hälsostörningar. En regelbunden daglig rengöring krävs även vid vattenställen och vid utfodringsplatser för att undvika dålig hygien och smittspridning. Observera att trasig eller felaktigt inställd utfodrings- eller vattningssystemanordning kan förorsaka stora hygienproblem i en box.

Byggnader, stall och inredningsmaterial samt utrustning ska vara lätta att tvätta, desinficera och hålla rena. För material och ytbehandling bör följande egenskaper eftersträvas: materialet bör vara rostskyddat, dimensionerat för belastning från djuren, vara lätt rengörbart, tåla mekaniskt och kemiskt slitage, tåla högtryckstvätt samt rengörings- och desinfektionsmedel, inte innehålla giftiga substanser, och inte medföra skador på djuren på grund av olämplig ytbeskaffenhet eller utformning. Bra materialval i inredning och utrustning i djurutrymmena skapar förutsättningar för att en god hygienisk nivå kan upprätthållas i djurutrymmena, dvs. att systematiska rengöringsrutiner kan tillämpas.

För att minska risken för smittöverföring från föregående omgång grisar ska inga synliga rester av gödsel finnas kvar efter rengöringen. Ett golv som är halksäkert och inte suger upp vätska och ett välfungerande golvvärmsystem och/eller annat tillskottsvärmsystem underlättar en snabb upptorkning. Med golvvärme kan grisarnas komfortbeteende också styras högst påtagligt vilket i hög grad ökar förutsättningarna för att grisarna använder boxen på avsett sätt, vilket ger rena boxytor och grisar. För växande grisar är de insättningsrutiner som tillämpas väsentliga från djurskydds- och djurhälsosynpunkt. Tomtidens längd för ett stall efter utförd rengöring beror på typ av smittämne, hur effektivt upptorkningen är, stalltemperaturen vid insättningen samt om desinfektion utförs eller inte. Generellt kan sägas att en

tomtid om ca 5-7 dagar bör eftersträvas för att ge goda förutsättningar för de grisar som ska sättas in i avdelningen. Observera att föreskrifterna ställer krav på tomtid vid uppfödning av smågrisar där avvänjningsåldern understiger 28 dagar (se **Gris 48**) samt i vissa fall vid slaktgrisuppfödning (se **Gris 12**).

Det kan också finnas behov av att ge grisar möjlighet till avkylning när det är varmt utomhus. Om grisarna blir för varma kan de annars söka svalka i gödselgången vilket påverkar hygien avsevärt. Nedsmutsade grisar under sommarsäsongen inomhus indikerar brister i den termiska komforten eftersom grisar inte kan svettas och måste använda sitt beteende för att kyla ner sig. Grisarna reagerar genom att blöta ned sig/ligga ute i t.ex. gödselgången för att försöka att sänka sin kroppstemperatur. Särskilt gäller detta avdelningar för slaktgrisar. Det är därför särskilt viktigt att ventilationen har hög kapacitet i dessa avdelningar. Andra anordningar som t.ex. dimnings- och duschsystem kan ge grisarna effektiv avkylning och svalka. Digivande suggor som söker svalka genom att ligga större delen av dygnet på gödselgången drabbas oftare av bogsår. Utegångsgrisar som utnyttjar gyttjebad och är helt eller delvis tillfälligt nedsmutsade av lera (avsett som solskydd) genom egen försorg är acceptabelt under sommarsäsongen.

I många stallar för växande grisar och i synnerhet för avdelningar med tillväxtgrisar uppstår värmeunderskott under den kalla årstiden. I sådana stallar behövs därför tillskottsvärme för att kunna åstadkomma ett bra stallklimat med en bra luftkvalitet. Om minimiventilationsflödet minskas för mycket för att bibehålla en viss stalltemperatur blir resultatet ofta en för hög luftfuktighet med kondensproblematik, fuktiga ströbäddar/strömedel, förhöjda koldioxid – och ammoniakvärden i stalluften m.m. som följd. Tillskottsvärmen har alltså en stor betydelse för grisarnas närmiljö, boxhygien och upptorkningstider efter rengöring.

Det är inte ovanligt att kallras eller annat drag på liggplatsen leder till att grisarna gödslar på liggplatsen. Orsaken kan t.ex. bero på att ett luftintag är felaktigt inställt eller att kallras uppstår i boxen p.g.a. kylande ytterväggsytor, tomma utrymmen bredvid boxen m.m. I dessa fall kan det vara bra att kontrollera luftrörelserna i och kring boxen med t.ex. rök för att närmare identifiera orsaken.

Gris 8. Förbudet mot utrustning som ger grisarna en elektrisk stöt är uppfyllt

Kontrollen bör omfatta:

- Att utrustning, t.ex. eltrådar, som kan tillfoga elektrisk stöt inte finns uppmonterade i stallet eller i inomhusutrymmen där grisar hålls.
- Att elektriska pådrivare inte används för att driva på grisarna vid förflyttning. (Drivskiva, paddel eller liknade får användas.)

Gris 9. (B) Sjuka/skadade grisar ges nödvändig vård. Grisar som behöver särskild vård kan tas omhand i särskilt utrymme

Gris 45. Vid avlivning av djur i besättningen görs detta av en person med tillräckliga kunskaper och på ett sätt som är i enlighet med regelverket

Kontrollen bör omfatta:

- Rutiner inkl. medicinsk beredskap för att minimera insatstiden för vård och behandling av akut sjuka djur. Finns larmlista med telefonnummer?
- Vilken besättningsveterinär som brukar anlitas.
- Avlivas djur utan dröjsmål om djuret inte går att behandla eller är så sjukt eller skadat att avlivning krävs? Har djurägaren kunskap och egen utrustning för att avliva djur eller kan han eller hon få snabb hjälp vid behov? För vägledning hänvisas till Jordbruksverkets informationsbroschyr 14 – 2009 Hantering vid avlivning av gris. Broschyren finns att beställa eller ladda ner från Jordbruksverkets webbplats.
- Hur många platser i sjukboxar finns det och hur ser de ut? Var är sjukboxarna placerade? Går de att använda direkt eller snabbt ställa i ordning för användning? Är sjukboxarna lämpligt utformade (hel golvyta, strömedel, närhet)?
- Ett sjukt eller skadat djur kan ha svårare att röra sig än ett friskt djur och behöver därför stor rörelsefrihet och bra golv. I vissa fall ska djuren hållas individuellt, t.ex. grisar med rörelsestörningar.
- Finns fungerande märkningsrutiner för sjuka eller skadade djur för att kunna urskilja sådana djur?
- Finns det lösningar och förberedelser för att skyndsamt kunna iordningsställa sjukboxar om permanenta sjukboxar saknas? Finns lösa grindar eller annan lämplig inredning som kan användas? Finns utrymme att ställa upp dessa tillfälliga sjukboxar? Denna lösning förutsätter goda förberedelser så att djuren kommer under vård utan onödig fördröjning.
- Att klimatet kan anpassas till det som grisarna är vana vid för att säkerställa den termiska komforten för det aktuella djuret. Finns det möjlighet att höja temperaturen för grisar som hålls utomhus eller i utomhusliknade förhållanden? För att djuren ska slippa onödig anpassning och omställning till nytt stallklimat bör behandlingsutrymmet ha ett klimat som djuren är vana vid. Det bör dock observeras att ett djurs tillfrisknande i vissa fall kan gynnas av att djuret hålls i annat stallklimat.
- Förekommer det sjuka eller skadade djur som inte hålls i sjukbox (men bör flyttas till sjukbox), som inte fått nödvändig behandling, som borde ha avlivats av djurskyddsskäl?

Vägledning

I 9 § djurskyddslagen anges det att sjuka och skadade djur snarast ska ges nödvändig vård, vid behov av veterinär, alternativt avlivas. I 2 § djurskyddslagen anges det också att djur ska skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Syftet med 5 kap. 1 § i L106 är i huvudsak att djur med behov av särskild vård kan behöva en i alla avseenden lugnare och mer ombonad närmiljö. Man kan alltså inte hävda att behov av sjukbox inte finns av den anledningen att behandling av skadade eller sjuka djur alltid sker i den ordinarie boxen eller att sådana djur

alltid avlivas i stället för att behandlas. Djuren ska därför kunna tas om hand för särskild vård i närbeläget utrymme, s.k. sjukbox.

Djuren ska inte behöva flyttas eller hanteras en längre tid än vad som är nödvändigt/rimligt då de behöver tas omhand. Detta för att djuren inte ska stressas eller belastas i onödan. Vad som är "närbeläget" bör avgöras utifrån aktuell djurhållningsform och förutsättningarna i övrigt kring denna. Eftersom förutsättningarna är olika beroende på djurhållningssystem är ett generellt avstånd i meter omöjligt att fastställa. Det kan t.ex. när det gäller utegångsdjur som hålls inom stora arealer vara bättre att ha tidsaspekten som måttstock vid bedömningen, "halvtimmesregeln" är ett tillämpligt råd som ges i djurskyddsföreskrifterna L106 (se allmänna råd till 5 kap. 1 § i L106). I allmänhet bör man eftersträva lösningar där sjukboxar finns i varje stallavdelning. Detta för att djur som har svårigheter att gå inte ska behöva gå en allt för lång sträcka eller transporteras.

Avlivning kan i många fall vara ett nödvändigt alternativ för att skydda djur från onödigt lidande. Avlivning ska utföras då djuret har en allvarlig sjukdom eller skada som inte kan behandlas utan att djuret utsätts för lidande i onödan. För att undvika att djur får vänta för länge på avlivning ska personal som har ansvar för djuren ha kunskap om hur de ska bedöma vanligt förekommande tillstånd samt att de ska kontakta veterinär i tveksamma fall. Grundläggande är också att det finns rutiner för hur avlivningen genomförs och att den som ska utföra avlivningen har relevant kunskap. (Se även *Gris 1*).

Om avlivningen utförs av besättningens egen personal bör man kontrollera hur utrustning för avlivning förvaras, underhålls och hanteras, för att garantera att avlivningen kan genomföras på ett godtagbart sätt. Det ska också finnas korrekta rutiner för hur avlivade djur omhändertas.

När det gäller villkorad läkemedelsanvändning är det viktigt att all personal som ska bedöma djurens behov av behandling har god kunskap om vilka kriterier som gäller för den villkorade läkemedelsanvändningen. De ska veta vilka diagnoser som de kan behandla och hur man skiljer dessa från viktiga differentialdiagnoser. Likaså ska de veta när beslutet måste omprövas. Som exempel kan nämnas grisar med ledinflammation där en viktig differentialdiagnos är benbrott (fraktur). Men även i de fall det rör sig om ledinflammation kan avlivning vara aktuell om sjukdomen har utvecklats alltför långt eller inte svarar på insatt behandling. Även när villkorad läkemedelsanvändning förekommer i en besättning är det viktigt att uppmärksamma djur som inte passar in under de diagnoser som omfattas av förskrivningen. Beroende på sjukdomens eller skadans art ska dessa djur behandlas av veterinär eller avlivas.

I vissa fall kan man låta ett djur som behöver behandling gå kvar i boxen. En förutsättning för det är dock att djuret väl klarar av detta utan problem (inte "mobbas" etc.) eller inte utsätter andra djur för t.ex. smittorisk. Man bör också beakta att det ofta är svårt att återinsätta ett djur i gruppen efter behandlingen när djuret är återställt. Därför bör man räkna med att djur som flyttats till en sjukbox i regel inte flyttas tillbaka till gruppen.

När man bedömer om det finns sjuka eller skadade djur som inte har hanterats korrekt bör man bedöma dels om det i sjukbox finns djur som borde ha blivit avlivade, dels om det på andra ställen finns sjuka (eller döda) grisar som skulle ha flyttats och behandlats eller avlivats. Mest lämpligt i de flesta fall är att sjukboxar ständigt finns tillgängliga och klara att användas. En annan lösning som också kan godtas är att sjukboxar snabbt kan iordningställas när behov uppstår, t.ex. genom att använda lösa grindar eller annan lämplig inredning.

Denna lösning förutsätter dock goda förberedelser så att djuren kommer under vård utan onödig fördröjning. En sådan mer flexibel lösning är rimlig främst i mindre besättningar.

Ett sjukt eller skadat djur kan ha svårare att röra sig än ett friskt djur och behöver därför stor rörelsefrihet. Djuren ska därför, om inte veterinär föreskrivit annat, hållas lösgående i sjukboxen utan att hindras av t.ex. boxbegränsande inredning så som fixeringsanordningar. Sjuka djur kan också ha större behov av liggkomfort då de ofta ligger mer. Sjukdomstillståndet kan riskera att förvärras om inte höga krav på ett rent, halkfritt och bekvämt underlag är uppfyllda. Djur i sjukbox kan därför ha ett större behov av en god tillgång till strömedel.

Med hänsyn till djurens hälsotillstånd kan det av flera skäl vara nödvändigt att hålla ett djur avskilt från övriga djur i behandlingsutrymmet. Eftersom flocklevande djur dock blir stressade om de helt avskiljs från andra djur bör sjukboxar vara utformade så att det avskilda djuret kan se andra djur. Djuren ska också slippa onödig anpassning och omställning till nytt stallklimat. Därför ska behandlingsutrymmet i regel ha ett klimat som djuren är vana vid (i allmänhet det klimat som djuret huvudsakligen befann sig i vid tiden närmast före behovet av särskild vård uppstod). Det bör dock observeras att ett djurs tillfrisknande i vissa fall kan gynnas av att djuret hålls i annat stallklimat.

För djur som hålls utomhus eller under utomhusliknande förhållanden kan djurets sjukdomstillstånd kräva en förhöjd omgivningstemperatur. Lokal uppvärmning eller andra åtgärder som t.ex. värmelampor eller värmetak i sjukboxen kan godtas förutsatt att djurens behov av termisk komfort säkerställs. Hur ett sjukutrymme bör utformas med hänsyn till uppvärmningsbehovet framgår av allmänna råd till 5 kap. 1 § i L106.

Sjukboxen bör vara även vara utformad så att personalens och i aktuella fall veterinärens, arbete underlättas. Det ska finnas goda möjligheter att undersöka och behandla djur på ett säkert sätt. Sjukboxar bör vara placerade och planerade så att det är lätt att ta sjuka eller skadade djur dit och det kan gärna vara förberett för att underlätta avlägsnande av djur som dör eller avlivas i sjukboxen. Om förprövningshandlingar finns ger det information om antal sjukboxar. Kontrollera om beslutet överensstämmer med hur dessa boxar används.

En viktig bedömningsfråga är *"när veterinär ska tillkallas"*. Om djurägaren har vidtagit en viss åtgärd för ett sjukt eller skadat djur så bör du som djurskyddshandläggare förvissa sig om att djurägaren antingen har tidigare erfarenhet av åtgärden eller diskuterat med veterinär och fått instruktioner om åtgärden. Djurägarens diskussion med veterinären kan t.ex. omfatta vilket resultat som ska uppnås, inom vilken tid detta resultat ska uppnås och vad som ska ske om åtgärden inte leder till önskat resultat. Dialogen med djurägaren är viktig för att bedöma om hanteringen av sjuka eller skadade djur är tillfredsställande. Det är också viktigt att man dokumenterar med anteckningar och bilder och själv kontaktar veterinären för att rådfråga om tveksamhet uppstår.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Kraven på att djuren ska kunna hållas lösgående, dvs. inte vara fixerade är inte tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 4)

Gris 10. Det finns journaler för minst 5 år tillbaka över djur som behandlas med karensbelagda läkemedel och antalet dödsfall i besättningen

Kontrollen bör omfatta:

- Att det finns minst fem års sparad korrekt dokumentation över veterinärmedicinska behandlingar, läkemedelsanvändning och antal djur som hittats döda i djurbesättningen.

Vägledning

Främsta syftena med kravet på läkemedelsjournal är livsmedelssäkerhet och djurskydd. Om det påvisas rests substanser av läkemedel eller felbehandlade djur ska man kunna gå tillbaka och via journalen kontrollera hur och vilket medel som har tillförts enskilda djur eller grupper. Journalen behöver innehålla uppgifter om:

1. datum för behandlingen,
2. klockslag för behandlingen om karenstiden är kortare än 24 timmar,
3. djurets identitet,
4. diagnos eller orsak till behandling,
5. läkemedlets namn och dosering,
6. behandlingstidens längd,
7. karenstid,
8. namn på förskrivande veterinär, samt
9. namn på den som utfört behandlingen.

Det finns inget lagkrav på att använda en viss sorts blankett eller journal för denna dokumentation. Den kan därför bestå av den journal som veterinären lämnat vid besöket eller djurhållarens egen dokumentation, förutsatt att den innehåller de begärda uppgifterna. Det är viktigt att eventuellt uppföljande läkemedelsbehandling som djurhållaren gör och behandlingar som inte veterinären är inblandad i t.ex. avmaskningar också dokumenteras enligt punkterna ovan. Oavsett hur uppgifterna dokumenteras så är det viktigt att uppgifterna är läsbara och sparas på gården i minst fem år. Det är lämpligt att dokumentationen sparas i kronologisk ordning. Antalet djur som dör i besättningen samt anledningen till dödsfallen ska dokumenteras.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Dokumentation och förvaring av dokumentationen i minst 3 år är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkterna 5-6)

Gris 11. (B) Utrymmen för grisar uppfyller gällande måttföreskrifter

Gris 44. (B) Utrymmen för galtar uppfyller gällande föreskrifter

Kontrollen bör omfatta:

- Att utrymmena är minst i enlighet med måttbestämmelserna för samtliga djurkategorier.
- Att samtliga djur får plats att ligga ner samtidigt samt röra sig obehindrat.
- Om alla djur vid samtidig utfodring får plats vid foderplatsen. Kan de stå sida vid sida, ej ”solfjäder”?
- Om det förekommer aggressiva eller andra oönskade beteenden mellan grisarna, grisar med bit- eller rivskador.
- Om bristande boxhygien råder eller djuren inte är rena, som kan vara en konsekvens av en viss överbeläggning i boxar.

Vägledning

Det är viktigt att de utrymmen som grisar har tillgång till ger dem möjlighet att röra sig obehindrat samt i övrigt ger dem möjlighet att bete sig på ett naturligt sätt. De måttföreskrifter samt allmänna råd som rör storleken på boxar, ätplatser m.m., har i huvudsak tagit fasta på djurens fysiologiska och etologiska behov. Boxar till grisar ska vara utformade så att grisarna kan utnyttja olika delar av utrymmet för att ligga, äta och gödsla. (Observera att liggytor till grisar inte får bestå av gödseldrainerande golv utan ska kunna förses med strö.) Generellt sett kan sägas att för små tillgängliga ytor för grisarna kan leda till en rad problem. Exempelvis kan stress, aggressiva beteenden eller andra oönskade beteenden uppstå mellan grisarna vid för hög djurbeläggning. Det kan också leda till att djurens gödslings- och/eller ligg-beteende påverkas negativt, vilket ofta leder till bristande boxhygien och smutsiga djur.

När det gäller liggytan ska denna alltid vara så stor att alla grisar i boxen får plats att ligga ner samtidigt. Det är också viktigt att grisarna har tillräckligt med utrymme när de utfodras. Detta dels för att minska risken för aggressiva beteenden mellan grisarna under utfodringen, dels för att ge förutsättningar för att alla grisar i övrigt ska kunna inta foder på ett lugnt och naturligt sätt. Överbeläggning kan också visa sig genom att vissa djur har dåligt hull.

I ett befintligt stall kan avvikelser godtas enligt särskilda kriterier, (se nedan ”*Särskild vägledning om avvikelse från måttföreskrifterna*”). Detsamma gäller vid förprövningspliktig ombyggnad av stallar om länsstyrelsen vid prövningen bedömer att kriterierna i punkterna uppfylls i stallet efter åtgärden och att planlösningen i stallet är god. Då en sådan bedömning har gjorts bör detta antecknas så att det klart framgår vilket mått man godtagit avvikelsen ifrån samt varför och för vilket/vilka djur detta gäller för. Om korrekta förprövningshandlingar saknas, kontrolleras detta lämpligen genom att mäta upp boxsystem m.m.

När det gäller boxutrymmen för suggor och gyltor där djurens tillgängliga ytor delvis består av bås får ätbås i ströad liggbox samt foderliggbås räknas in i totalarean. Detta får dock bara göras under förutsättning att djuren inte hålls instängda i båsen annat än när de t.ex. utfodras och att de i övrigt kan fritt röra sig in och ut ur båsen när de själva vill.

I boxar för suggor och gyltor ska kravet på minsta boxesida anses vara uppfyllt om en tänkt kvadrat med måtten 2,8 m x 2,8 m eller i vissa fall 2,4 m x 2,4 m kan placeras in inom boxens omgivande skiljeväggar. I det fall inredning eller utrustning förekommer i en box bör

dock särskilt uppmärksammas att inte trånga gångar eller passager förekommer i boxen som innebär att djuren får svårt att vända sig i boxen (se 5 kap. 6 § tabell 3 i fotnot 1 i L106) eller som innebär att djuren på annat sätt påverkas negativt (se 3 § djurskyddsförordningen).

Boxar för digivande suggor med smågrisar

I 5 kap. 4 – 6, och 14 §§ L106 regleras utformningen av digivningsboxar och i 1 kap. 6 § definieras vissa av de begrepp som används i författningen, däribland begreppen liggarea och totalarea.

Av 5 kap. 14 § framgår att en viss andel av liggarean dels ska vara en fast sammanhängande rektangulär yta som spänner över hela boxbredden, dels får bestå av dränerande golv med vissa angivna mått. Föreskriften medger därför inte att man exempelvis i en traditionell digivningsbox med en liggarea på 4 m² förser den fasta delen av liggytan med dränerande rännor eller liknande i anslutning till boxmellanväggarna eller framför suggans fodertråg.

När det gäller de areor som får räknas som ligg- respektive totalarea enligt 5 kap. 6 § så avses sådana areor där djuren kan röra sig fritt. Detta framgår av 1 kap. 6 § där begreppet ”totalarea” definieras som; ”areor där djuren kan röra sig utan hinder, som regel liggarea och gödslingsarea. Anordningar för utfodring som inkräktar på totalarean inräknas inte i denna såvida inte annat framgår av denna författning”. Det innebär att sådana ytor i boxen som smågrisarna kan röra sig fritt på utan att hindras, t.ex. i smågrismömmen och under avbärarrör får inräknas i de föreskrivna areorna. Av 5 kap. 6 § tabell 3 i fotnot 5 framgår dock att fodertråg får inräknas i dessa areor under förutsättning att funktionen i boxen inte påverkas negativt. Vidare framgår det av tabell 3 i fotnot 6 att upp till 0,5 m² av dessa areor i anslutning till boxväggarna får göras otillgänglig för smågrisarna.

I 1 kap. 6 § har även begreppet liggarea definierats. Av den framgår att det avser area som är godkänd som liggyta för djuren. Det innebär bl.a. att en digivningsbox måste vara utformad på ett sådant sätt suggan med en naturlig liggställning ska kunna ligga med hela sin kropp på liggytan. En digivningsbox ska också inom angivna areor även vara utformad så att svårigheter inte uppstår för djuren att vända sig i boxen. Detta framgår av 5 kap. 6 § tabell 3 i fotnot 1. Därtill gäller de allmänna kraven som ställs i 3 § djurskyddsförordningen (1988:539) som bl.a. anger att inredning i djurstallar och i andra förvaringsutrymmen för djur ska vara utformad så att den inte tillfogar djuren skador eller medför risk för djurens hälsa. I samma paragraf anges också att inredning och övrig utrustning inte får hindra djuren att bete sig naturligt, otillbörligt inskränka deras rörelsefrihet eller annars verka störande på dem.

Särskild vägledning om avvikelser från måttföreskrifterna

De mått som anges i djurskyddsföreskrifterna är s.k. minimimått om inget annat anges. Avvikelser från gällande föreskrifter kan dock godtas i befintliga stallar under vissa specifika förutsättningar. Föreskrifterna anger inte hur stor en avvikelse kan vara i t.ex. cm eller procent för att kunna godtas. Bedömningen ska i stället ske i varje enskilt fall för det djur som berörs av avvikelserna och ska göras genom att fyra kriterier ska bedömas. En avvikelse kan bara godtas i det fall samtliga fyra kriterier som anges i 1 kap. 5 § L106 är uppfyllda. Dessa kriterier är:

1. djurmiljön i stallet som helhet är mycket god,
2. konsekvenserna av måttavvikelsen bedöms endast ha ringa påverkan på djuret avseende den funktion som måttföreskriften syftar till,

3. måttavvikelsen innebär inte någon ökad risk för skador, stress eller ohälsa hos djuren, samt
4. måttavvikelsen innebär inte att tillsynen och skötseln av djuren försvåras.

Observera att länsstyrelsen i samband med förprovning av ombyggnader också kan godkänna måttavvikelse om länsstyrelsen bedömer att kriterierna i punkterna 1 – 4 ovan uppfylls i stallen efter åtgärden och att planlösningen i stallen är god.

När det gäller punkt 1 ställs krav på djurmiljön i sin helhet. Det betyder att förhållandena vad avser övriga funktioner och resurser i stallen är sådana att djuren i övrigt har en mycket god omgivningsmiljö, exempelvis avseende luft, ljusförhållanden, inredning och ”ordning och reda”.

För punkt 2 gäller t.ex. att man vid en avvikelse vad gäller boxmått ändå kan konstatera att djuret/djuren får plats att ligga/ligga samtidigt på ett för djuren normalt sätt

För punkt 3 ska man kunna konstatera att avvikelsen inte medför att djuren riskerar att skadas, stressas eller blir sjuka. T.ex. kan en för liten boxyta innebära en ökad stress för djuren samt leda till aggressiva beteende mellan djuren. En sådan situation kan alltså inte anses uppfylla kriteriet och bör därför inte godtas som mindre avvikelse.

Slutligen måste man också kunna konstatera att tillsynen och skötsel av djuren inte försvåras p.g.a. måttavvikelsen. Detta bör särskilt beaktas i utrymmen med hög djurbeläggning eller hög djurtäthet.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Vissa måttbestämmelser är tvärvillkor. (GD, artikel 3, punkt 1-2, och 4a, samt bilaga, kapitel II, punkt A, C 1-2)
- Måttavvikelse kan i vissa fall vara tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 7)

Gris 12. Kravet på sektionering följs

Kontrollen bör omfatta:

- Att ingen luft- eller gödselkontakt finns över eller under golv mellan stallavdelningar.
- Ventilationssystemets funktion, inklusive gödselgasventilation.
- Att utgödslingssystemet är utformat och sköts så att luft förhindras att strömma in i stallen via utgödslingssystemet.
- Kontroll av luftrörelser i utgödslingssystemet. Görs lämpligen genom rökprov med rökpatron eller motsvarande.
- Att utrymmena uppfyller kraven på sektionering mot andra stallavdelningar.
- Att växande grisar vid omgångsuppfödning kan tas in och ut ur stallavdelningen utan att behöva passera en annan avdelning.

- Att antalet slaktgrisar per avdelning inte överskrider det högst tillåtna antalet som anges i föreskriften (5 kap. 2 § L106).

Vägledning

I stallar för slaktgrisar med kontinuerlig uppfödning får en stallavdelning hålla högst 200 slaktgrisar. I stallar för slaktgrisar med omgångsuppfödning och rekrytering från mer än en besättning får högst 400 slaktgrisar hållas i samma stallavdelning. I stallar för slaktgrisar med omgångsuppfödning där rekrytering av slaktgrisar sker från mer än en besättning men högst tre besättningar får dock upp till 600 grisar hållas i samma stallavdelning under förutsättning att samtliga punkter nedan är uppfyllda.

Villkor nr 1 (Kravet om anslutning till frivillig organiserad hälsokontroll)

Kontrollen bör omfatta att dokumentation finns som styrker att besättningen är ansluten till en frivillig organiserad hälsokontroll med plan och riktlinjer som Jordbruksverket har godkänt. Observera att kontroll av att besättningen följer de olika krav som ställs i hälsokontrollprogrammen görs av den aktuella djurhälsoorganisationen och ingår därför inte i djurskyddskontrollen. (Kontroll av djurhälsoorganisationen görs av Jordbruksverket.)

Vid anslutning till den frivilliga hälsokontrollen erhåller djurhållaren ett dokument som visar att besättningen är ansluten. Därefter ska djurägaren efter varje hälsokontrollbesök, som ska ske minst en gång årligen, få ett dokument från djurhälsoveterinären där det framgår att besättningen fortsatt är ansluten. Kontrollorganisationernas besöksrapporter/kontrollrapporter kan utgöra ett sådant dokument.

Villkor nr 2 (Kravet om anslutning till smittsäker besättning)

Kontrollen bör omfatta att djurägaren genom dokumentation eller på annat sätt kan vidimera att besättningen är ansluten till det frivilliga biosäkerhetsprogrammet ”Smittsäkrad besättning gris” och är ansluten till nivå ”Spets” enligt programmets plan och riktlinjer. Kontroll av att besättningen följer de olika krav som ställs i biosäkerhetsprogrammet görs av behörig smittskyddsutbildad veterinär och ingår inte i djurskyddskontrollen.

Vid anslutning upprättar veterinären ett digitalt besöksprotokoll som djurägaren ska ta del av och signera digitalt på webb-platsen www.smittsakra.se. När så har skett är besättningen ansluten. Den behörige veterinären gör sedan återbesök hos besättningen senast inom 24 månader. Varje sådant kontrollbesök dokumenteras med ett nytt besöksprotokoll. Mer information om programmet ”Smittsäkrad besättning gris” finns på webbplatsen: <http://www.smittsakra.se/gris/smittsakrad-besattning-gris>.

Villkor 3 (Kraven på rengöring, desinficering och tomtid)

Kontrollera vilka rutiner för rengöring och desinficering som tillämpas på anläggningen. Observera att avdelningen måste vara tom på grisar i minst 5 dygn efter det att avdelningen har rengjorts och desinficerats.

Villkor 4 (Insättning av djur inom 5 dygn)

Kontrollen kan bl.a. omfatta en genomgång av dokument (leveranssedlar eller motsvarande) som visar när djurägaren tagit emot djur från andra besättningar samt dokument som visar när djur skickats till slakt. Uppgifter om djurförflyttningar går också att kontrollera via Jordbruksverkets grisregister (Regina).

Gris 13. Föremål och ämnen som kan skada grisar förvaras oåtkomliga för djuren

Kontrollen bör omfatta:

- Att grepar eller liknande föremål som djuren kan skada sig på inte förvaras i gångarna (om djuren skulle komma lösa) eller där djuren kan komma åt dem då de hålls lösgående.
- Att foderförråd hålls stängda och att foder inte förvaras i djurutrymmen. Foder (t.ex. kraftfoder av olika slag) kan i stora mängder utgöra en skaderisk.
- Att skåp finns för förvaring av kemikalier, mediciner etc. och att dessa är placerade på lämpligt ställe så att djuren inte kan komma åt dem.

Gris 14. Kraven på inredningens utformning avseende skaderisker etc. är uppfyllt

Kontrollen bör omfatta:

- Att inredningen är anpassad för den belastning den utsätts för från djuren och stallmiljön.
- Att inredningen är hel och att det inte finns t.ex. utstickande delar som djuren kan skada sig på.
- Att inredningen är lämpligt utformad och monterad så att den inte hindrar djuren från att röra sig på ett naturligt sätt t.ex. när de ska resa sig eller lägga sig.
- Att materialet i inredning inte innehåller giftiga ämnen eller har en yta som kan vålla skador. I gamla stallar kan det t.ex. förekomma kreosotbehandlat trä.
- Hur är systemen för t.ex. hantering och transport av gödsel och foder i stallet utformade/anpassade? Notera särskilt vändlägen för skrapor i öppna gångar, grindar och avgränsningar där skrapor passerar under etc. Där kan det finnas risk för klämskador m.m.
- Att djuren inte kommer åt elinstallationer och fönster.
- Att armaturer för glödljus- och lysrörslampa är försedda med skyddsglas eller skyddshölje av lämpligt material.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Inredningens utformning och skick avseende skaderisker är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkterna 8-9)

Gris 15. (B) Golv och liggytor har en jämn och halksäker yta

Kontrollen bör omfatta:

- Hur sköts underhållet av golv och liggytor?

- Att golvytan i respektive utrymmen för samtliga djurkategorier har en lämplig friktion så att slitageskador på klövar och knän inte förekommer på grisarna och att djuren kan gå tryggt och säkert på gångytorna (se också vägledning till *Gris 5*).
- Hur djuren rör sig.
- Att golven är jämna och att springor och öppningar inte finns – att t.ex. vrickningar/omvridningar, sprickor, hålta eller klövbölder inte förekommer på grisarna.
- Hur golvet i drivgångarna är utformat.

För mer information om lämpliga golvytor hänvisas till Jordbruksverkets trycksak 3 – 2006 Golvytor i grisstallar.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Utformning och underhåll av golv är tvärvillkor. (GD, bilaga, kapitel I, punkt 5)

Gris 16. Liggplatsen utgörs av golv som inte är göseldrainerande och grisarna kan utnyttja olika delar av utrymmena för att ligga, äta och gödsla

Kontrollen bör omfatta:

- Att grisarnas liggplats inte består av ett göseldrainerande golv.
- Utrymmets utformning (boxsystem/boxtyper).
- Att ytan är tillräckligt stor så att grisarna skiljer på sin ät-, ligg och gödslingsplats under hela vistelsetiden i utrymmet.

Gris 17. (B) Kraven på utformningen av drainerande golv är uppfyllda

Kontrollen bör omfatta:

- Att minst $\frac{3}{4}$ av den föreskrivna liggarean i grisningsboxar består av hel golvyta, dvs. inte består av ”drainerande golv” (se definition 1 kap. 6 § L106).
- Att liggarean med den hela golvytan är en sammanhängande rektangulär yta som spänner över hela boxbredden.
- Mått för drainerande golv med en största spaltöppning på 11 mm och en minsta stavbredd på 11 mm. Om drainerande golvet är av betong ska stavbredden dock vara minst 80 mm.

Vägledning

Vid kontroll av betongspaltgolv bör den tekniska standarden SS-EN 12737:2004+A1:2007, som också är europastandard, beaktas. Standarden innehåller detaljerade anvisningar om hur spaltgolv ska vara tillverkade och vilka avvikelser som medges. De avvikelser som medges enligt denna standard ska anses inrymmas i Jordbruksverkets måttföreskrifter.

I de fall spaltöppningen överskrider den tillåtna avvikelsen enligt den tekniska standarden kan ändå en sådan avvikelse godtas med stöd av 1 kap. 5 § L106 i ett enskilt fall. Denna bestämmelse gäller oavsett djurkategori. Vid en sådan bedömning kan alltså mindre måttavvikelser godtas i befintliga stallar under förutsättning att samtliga kriterier som anges paragrafen är uppfyllda (se även **Gris II**). Ett sådant kriterium är att djurmiljön i stallet som helhet är mycket god. Grundförutsättningar för att det ska anses kunna råda är att det aktuella betongspaltgolvet inte förekommer på djurens liggytor samt att liggytorna i övrigt inte innehåller gödseldränerande golv oavsett material. Därutöver bör också särskild vikt läggas på stallmiljön i sin helhet. Främst gäller det sådana faktorer som kan påverka grisarnas beteende eller hälsa, t.ex. tillgång till ren luft, dagsljus, strömedel, god boxhygien m.m. Andra kriterier som också måste uppfyllas är att konsekvenserna av måttavvikelsen bedöms endast ha ringa påverkan på djuret avseende den funktion som måttföreskriften syftar till och att måttavvikelsen inte innebär någon ökad risk för skador, stress eller ohälsa hos djuret. Vid bedömning av detta bör särskilt beaktas avvikelsens storlek, spaltgolvet skick, halksäkerhet och spaltgolvet utformning i övrigt. Detta för säkerställande av att någon ökad risk för skador på grisarna inte föreligger och att grisarna inte har svårt att röra sig på det. Slutligen måste det också konstateras att avvikelsen inte innebär att tillsynen eller skötseln av djuren försvåras.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Mått på dränerande golv är tvärvillkor. (GD, artikel 3, punkt 2 a-b)
- Utformning och underhåll av golv är tvärvillkor. (GD, bilaga, kapitel I, punkt 5)
- Måttavvikelser kan i vissa fall vara tvärvillkor (AD, bilaga, punkt 7)

Gris 18. Suggor/gyltor kan inför grisningen disponera grisningsboxenKontrollen bör omfatta:

- Att förutsättningar finns för att grisarna ska kunna utföra bobyggnadsbeteende.
 - Att grisarna hållas lösgående
 - Att utrymmet är tillräckligt stort och anpassat för lösgående grisning.
 - Att har tillräckligt med strömedel.

Ytterligare information finns under vägledningen till **Gris 21**.

Gris 19. (B) Ej avvanda grisar har tillgång till utrymmen som uppfyller gällande föreskrifter samt har under den första levnadsmånaden en liggplats som är avskild från sugganKontrollen bör omfatta:

- Att en från suggan avskild smågrishörna finns vid konventionell uppfödning i grisningsbox där hela smågriskullen kan ligga samtidigt med ett normalt liggbeteende.
- Att smågrishörnan ger smågrisarna skydd mot drag och har tillräcklig tillskottsvärme med t.ex. värmelampa som säkerställer smågrisarnas termiska komfort.

- Att klämskyddande rör eller motsvarande finns på boxväggarna i konventionella grisningsboxar.

Vägledning

Kravet på en särskild smågrishörna under den första levnadsmånaden gäller endast i boxar där suggan hålls tillsammans med smågrisarna i en konventionell grisningsbox. Smågrishörnan ska ge smågrisarna en avskild liggplats från suggan och ge smågrisarna skydd mot drag. Smågrisarna behöver en betydligt högre temperatur på sin liggplats än vad suggan behöver för att upprätthålla sin termiska komfort. Smågrishörnan måste därför i regler ha tillskottsvärme, t.ex. med värmelampa.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Utformning av grisningsboxar är tvärvillkor. (GD, bilaga, kapitel II, B punkterna 4-5 samt C punkterna 1-2)

Gris 21. (B) Grisarna hålls normalt lösgående

Gris 43. (B) Grisar som är aggressiva eller har angripits av andra grisar hålls och sköts på ett lämpligt sätt

Kontrollen bör omfatta:

- Att samtliga grisar hålls lösgående.
- Att modersuggor/gyltor hålls i ett system med inredning som medger lösgående grisning.
- Att skyddsgrind eller motsvarande anordning för att begränsa suggornas eller gyltornas rörelsefrihet endast används på tillåtet sätt.
- Att djurens rörelsefrihet inte begränsas otillbörligt utomhus eller i stall.
- Att grisar som hålls i grupp, t.ex. sinsuggor, endast är instängda i utfodringsbås när de utfodras eller hanteras för vård och behandling.
- Att grisar som hålls individuellt i box till följd av aggressivt beteende hålls lösgående i box där de kan vända sig utan svårigheter och att detta sker tillfälligt.
- Att grisar hålls i par eller grupp. (Observera undantag för suggor och gyltor under veckan före grisning och under grisning.) Se även **Gris 22**.
- Om galtar hålls individuellt: att de kan höra, känna lukten av och se andra grisar.

Vägledning

Sedan 1988 har gällt att grisar som huvudregel ska hållas lösgående och systematisk fixering av grisar har varit helt förbjuden sedan år 1993. Den föreskrift som då infördes i 2 kap. 25 § L100 hade lydelsen: ”Om det är nödvändigt får enstaka suggor och gyltor fixeras under högst en vecka vid tiden kring förlossningen och vid tiden för betäckningen.” Lydelsen har i

vissa fall lett till feltolkningar vilket inneburit att djur har stått instängda mer än vad som medgavs. Djurskyddsmyndigheten ändrade därför föreskriften 2006 till nuvarande lydelse som återfinns i 2 kap. 10 § L106 för att göra den tydligare.

Bobyggnadsbeteende

Suggor och gyltor som ska grisa är starkt motiverade att bygga ett bo att grisa i. Detta beteende brukar normalt inledas någon dag före grisningen. Beteendet innebär bl.a. att suggan eller gyltan samlar ihop lämpligt bobyggnadsmaterial och lägger på den plats som de finner lämpligast. När suggorna utför detta beteende kan man uppleva det som negativt genom att det blir ”oroligt” i stallavdelningen och boxarna kan se stökiga ut. Detta är normalt och därför att räkna med. I de fall man fixerar suggorna och därmed begränsar deras möjlighet att utföra bobyggnadsbeteenden kan intrycket vara att det blir lugn och harmoni i stallavdelningen. Den forskning som finns om bobyggnadsbeteenden pekar dock på att djuren blir stressade och i förlängningen apatiska av att inte få utföra beteendet.

En grundförutsättning för att djuren ska kunna utföra bobyggnadsbeteende är att de är lösgående och att utrymmet är anpassat och tillräckligt stort. Undersökningar har visat att om suggan får bygga bo inför grisningen så blir hon lugnare, förlossningen underlättas (går fortare) och mjölkproduktionen blir bättre. Detta i sin tur leder till friskare och starkare smågrisar. Det är inte ovanligt att smågrisar skadas eller dör genom att de inte hinner undan när suggan lägger sig. Kombinationen lugna suggor och friska, starka smågrisar minskar sannolikt den risken.

En annan viktig faktor är att utrymmet även ger suggan bra förutsättningar att kunna lägga och resa sig. Vid ett systemfel där utrymmet är för litet eller olämpligt utformat kan det leda till att suggan lägger sig på ett för hastigt och okontrollerat sätt. Det innebär en ökad risk att smågrisarna hamnar under suggan och kläms. Om fixering sker systematiskt som en följd av ett systemfel, t.ex. att boxen inte medger att suggorna kan hållas lösgående tillsammans med smågrisarna utan att en oacceptabel hög dödlighet eller nivå av skador uppstår bland smågrisarna, kan det förvisso ses som en nödvändig åtgärd för att skydda smågrisarna mot lidande. En sådan skyddsåtgärd är inte godtagbar som en stadigvarande lösning. Djurhållaren måste i dessa fall göra nödvändiga förändringar i system så att fixeringen upphör och djurhållningen sker i enlighet med gällande bestämmelser.

Onormala beteenden

Vissa djur, framför allt gyltor, kan ha ett onormalt beteende i samband med grisningen som motiverar att hennes rörelsefrihet begränsas för att inte skada smågrisarna. Detta kan ta sig uttryck i att de inte lugnar ner sig under förlossningen och därmed utgör en skaderisk för de nyfödda grisarna. I vissa fall förekommer också att smågrisarna blir ihjälbitna. Beteendestörningar av detta slag orsakas inte av närmiljön och är dessbättre ovanliga och förekommer enligt branschens egna uppskattningar hos ca 2-5 % av gyltorna.

Användning av skyddsgrind

Det är normalt inte tillåtet att begränsa en gyltas eller suggas rörelsefrihet regelmässigt i förebyggande syfte innan hon grisar. I de fall man misstänker att beteendet kommer att leda till att smågrisarna skadas bör i stället tillsynen över djuret intensifieras. Om det under själva grisningen visar sig att djuret har ett aggressivt eller onormalt beteende som innebär en uppenbar skaderisk för smågrisarna får man dock lov att använda skyddsgrindar i syfte att skydda smågrisarna. Användningen av skyddsgrindar ska dock vara så kortvarig som möjligt

under smågrisarnas första levnadsdagar. Det går inte på förhand att ange exakt hur länge behovet av att stänga in en sugga kan vara men längre tid än 2-3 dagar är knappast motiverat annat än i undantagsfall.

En del suggor kan ha ett aggressivt beteende mot djurskötaren. Det kan t.ex. bero på att suggan har en stark modersinstinkt att vilja skydda sina smågrisar. Att gå in i en grisningsbox med en sådan sugga kan vara farligt och suggan får därför stängas in med hjälp av skyddsgrind eller motsvarande anordning när boxen ska beträdas under det dagliga skötselarbetet. Även när suggan eller smågrisarna ska behandlas kan det vara praktiskt och säkrare att utföra behandlingen genom att använda skyddsgrinden. I båda fallen ska suggan släppas ut så fort arbetet är klart i boxen. Det bör dock observeras att om flera arbetsmoment ska utföras i boxen och denna måste beträdas flera gånger när arbetet pågår i avdelningen, behöver suggan inte släppas ut mellan varje arbetsmoment.

Vid utfodring av gruppållna gyltor eller suggor i ätbås är det nödvändigt att djuren inte kommer åt att skada eller stressa varandra när de äter. En del ätbåsar har därför låsbara grindar som stänger in djuren när de äter. Detta system ger en hög säkerhet mot skador och stress och är därför tillåtet. Senast när hela gruppen har ätit färdigt ska grisarna släppas ut. Suggor eller gyltor kan också behöva begränsas i sin rörelsefrihet när de vårdas eller behandlas, t.ex. vid seminering eller dräktighetsundersökning. Djuren ska dock släppas fria så snart behandlingen är genomförd och får inte vara instängda längre än nödvändigt.

Rörelsefrihet i samband med behandling

En grundregel är att en gris rörelsefrihet inte får begränsas genom att olika kroppsdelar binds samman på grisen. Av veterinärmedicinska skäl kan det dock vara nödvändigt att göra en sådan åtgärd. Till exempel om smågrisar annars riskerar obotliga fläxskador. Det ska dock utföras på ett sätt som inte är plågsamt eller begränsar djurets rörelsefrihet mer än nödvändigt.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Uppbindning av grisar är tvärvillkor. (GD, artikel 3, punkt 3)
- Åtgärder för minimering av aggressioner bland djuren är tvärvillkor. (GD, bilaga I, kapitel II, B punkt 1 och D punkterna 1-4)
- Individuell hållning av aggressiva grisar är tvärvillkor. (GD, artikel 3, punkt 8)- Begränsning av ett djurs rörelsefrihet som medför onödigt lidande eller skada är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 7)

Gris 22. (B) Grisarna hålls i par eller i grupp

Kontrollen bör omfatta:

- Att inhysningssystemet/en medger att suggor och gyltor kan hållas och hålls i grupp under hela betäcknings- och dräktighetsperioden.
- Hur hantering/åtgärd av sugga/gylta sker vid förekomst av eventuell aggressivitet. Om aggressivitet förekommer i gruppen kan detta bero på systemfel som t.ex. otillräckligt utrymme och dåligt berikad miljö.

- Hur instängningstiden i båsutfodringssystem sköts. Är den begränsad till utfodringstillfällena om grindarna sköts manuellt? Grisarna bör släppas ut från respektive bås så snart hela gruppen ätit klart.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Grupphållning av suggor och gyltor är tvärvillkor. (GD, artikel 3, punkt 4)
- Hållning i galtboxar är tvärvillkor. (GD, bilaga I, kapitel II, A)

Gris 23. Krav kring brandskydd och beredskap vid elavbrott är uppfyllda***Förutsättningar för att kunna rädda djuren vid brand och godtagbart brandskydd*****Kontrollen bör omfatta:**

- När förprövningspliktig ny-, till- eller ombyggnad är gjord i stallet (detta för att avgöra vilka brandskyddskrav som gäller för stallavdelningen).
- Att stallets utförande inte har förändrats jämfört med förprövad lösning vad gäller brandspridning till djurutrymmet och förutsättningar att kunna rädda djuren vid brand. (Särskilt bör beaktas evakueringsvägar och det byggnadstekniska skyddet mot brandspridning till djurutrymmet).
- Att evakueringsvägarna inte är blockerade och att utgångarna vintertid hålls fria från snö och is så att det kan öppnas snabbt och lätt.

Vägledning

Brandskyddskraven gäller vid förprövningspliktig ny-, till- eller ombyggnad. Därför bör en noggrann genomgång av förprövningshandlingarna göras innan kontrollen för att avgöra vilka brandskyddskrav som gäller för den stallavdelning som ska kontrolleras. Brandskyddskraven gäller även vid förprövningspliktig ny-, till- eller ombyggnad som gjorts utan att åtgärden förprovats. I dessa fall bör Lantbrukets brandskyddskommittés (LBK) rekommendationer följas vid nybyggnad och vid större om- och tillbyggnader. Rekommendationerna finns på LBK:s webbplats (<http://www.lantbruketsbrandskydd.nu>).

Brandskyddskraven gäller också om en stallbyggnad används eller har ändras på ett sätt som inte är förprövningspliktig men användningen eller ändringen i sig innebär en ökad brandrisk. I dessa fall kan Lantbrukets brandskyddskommittés rekommendationer användas som vägledning för vilka relevanta brandskyddskrav som bör vara uppfyllda.

Godtagbar plan finns för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott**Kontrollen bör omfatta:**

- Att planen kan fungera under längre och kortare tidsperiod vad gäller t.ex. ventilation, vattenförsörjning, utfodring, utgödsling m.m.

Vägledning

Det finns inget särskilt krav om att en grisbesättning måste ha reservverk. I många grisbesättningar kan det dock vara nödvändigt att ha eget reservverk för att kunna upprätthålla en

fungerande drift och ett godtagbart djurskydd vid elavbrott. I de fall reservverk finns och ingår som en del i planen bör man be djurhållaren beskriva vilka rutiner som finns vad gäller t.ex. hur reservverket sköts, kontrolleras och provkörs. Be om att få se på reservverkets driftsjournal om djurägaren har en sådan och noterar händelser i den.

En del grisbesättningar har inget eget reservverk utan delar det med t.ex. en granngård. I dessa fall bör man be djurhållaren beskriva vilka användningsrutiner man kommit överens om med den man delar reservverket med. Man bör eventuellt också be djurägaren berätta om vem som äger reservverket, ansvarar för att reservverket kontrolleras och provkörs. Be om att få se på reservverkets driftsjournal om djurägaren har en sådan och noterar händelser i den.

I det fall en besättning inte har eget reservverk eller har tillgång till en sådan måste planen innehålla betryggande rutiner som ändå säkerställer djurskyddet vid elavbrott. I dessa fall bör man särskilt beakta i vilken grad djurhållningen på gården är beroende av el för att klara de funktioner som är väsentliga för djurskyddet. Man bör också beakta hur stor besättningen är i förhållande till gårdens personella resurser.

Gris 24. Stallet har en luftkvalitet och ett stallklimat som är anpassat till djurslaget och djurhållningsformen. Uppmätt värde

Kontrollen bör omfatta:

- Att det finns tillräckligt med luftintag och frånluftning i form av fläktar, självdragstrummor, öppen nock etc.
- Att ventilationsutrustningen fungerar som den ska (hel, injusterad och ren).
- Att placering av luftintagen ger en godtagbar luftfördelning i stallutrymmet.
- Att luftintagens placering och utformning inte förorsakar drag på djuren.
- Att eventuellt reglersystem för ventilationen fungerar på ett godtagbart sätt.
- Att tillskottsvärme vid behov finns i stallavdelningen eller i delar av denna.
- Att det finns skydd mot att luft kan strömma in i stallavdelningen via utgödslings- eller urindräneringssystemet, t.ex. gasläs i form av gasavsug och gummidukar i tvärkulvert mot gödselbehållare.
- Att det finns skydd mot att luft från annan stallavdelning kan strömma in i stallavdelningen.
- Förekomst av svavelväte i stalluften. Om gödsellagring sker i stallavdelningen (svämutgödslingssystem) kan det finnas risk att även svavelväte förekommer i stalluften och i synnerhet i samband med att gödselrännorna töms/spolas.

Vägledning

Dålig luftkvalitet indikerar bristande ventilation. Luftkvaliteten mäts vid behov genom att mäta koldioxidhalten i stalluften och den relativa luftfuktigheten i stallavdelningen. Undersök vid behov luftrörelserna i utgödslingssystemet med rök (t.ex. rökpatron) och observera

om röken stiger upp i stallavdelningen. Mätning av gödselgaser (främst ammoniak) görs där djuren befinner sig. På liggytor görs mätningen strax ovanför liggytan där djuret har sitt huvud. På gångytor görs mätningen högre upp, i djurets huvudhöjd. (Om rökprov har gjorts bör mätningar framför allt ske där rökuppgång skett).

Om värmeunderskott uppstår i stallet under den kalla årstiden behövs tillskottsvärme för att kunna åstadkomma ett bra stallklimat med en bra luftkvalitet. Om minimiventilationsflödet minskas för mycket för att bibehålla en viss stalltemperatur blir resultatet ofta en för hög luftfuktighet med kondensproblematik, fuktiga ströbäddar/strömedel, förhöjda koldioxid – och ammoniakvärden i stallluften m.m. som följd. Tillskottsvärmen har alltså en stor betydelse för djurens närmiljö, boxhygien och upptorkningstider efter rengöring. Golvvärme är en viktig resurs framför allt för komfort och hygienstyrning av grisarna. Ett golvvärmesystem ger dock ingen nämnvärd uppvärmning av stallluften och kan därför inte ersätta behovet av annat tillskottsvärmesystem.

Det är inte ovanligt att kallras eller annat drag på liggplatsen leder till att djuren blir smutsiga. Orsaken kan t.ex. bero på att ett luftintag är felaktigt inställt eller att kallras uppstår i boxen p.g.a. kylande ytterväggsytor, tomma utrymmen bredvid boxen m.m. I dessa fall kan det vara bra att kontrollera luftrörelserna i och kring boxen med t.ex. rök för att närmare identifiera orsaken.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Stalluftmiljöer som är skadlig för djuren är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 10)

Gris 25. Mekaniskt ventilerade stallar har nödventilation och stallavdelningar med grisar är utrustade med en fungerande larmanordning

Kontrollen bör omfatta:

- Att det finns nödventilation (t.ex. öppningsbara fönster och dörrar) i mekaniskt ventilerade stallavdelningar.
- Startas fläktarna automatiskt efter ett strömbortfall? (Ett strömbortfall under en mycket kort tid kan vara svår att upptäcka).
- Att larm finns installerat i stallavdelningar med grisar och att larmanordningen har de funktioner som krävs.
- Att larmanordningen har batteribackup.
- Hur larmet kontrolleras regelbundet av djurhållaren.
- Hur ett ventilationsbortfall upptäcks av djurhållaren och hur kan detta åtgärdas skyndsamt och innan djuren utsätts för lidande.

Vägledning

På vilket sätt larmanordningen ska varna behöver anpassas i varje enskilt fall och göras utifrån en riskbedömning. I bedömning bör t.ex. avståndet mellan stallet och bostaden, personans tillsynsfrekvens, beläggningsgraden i stallet/stallavdelningarna, stallets luftvolym och vilken typ av nödventilation som finns ingå etc. vägas in. I en anläggning där ett ventilations-

bortfall redan efter en kort tid kan leda till djurlidande kan det vara nödvändigt med exempelvis att ett telelarm kopplas till en eller flera personer. På en anläggning där djuren inte påverkas av ett ventilationsbortfall lika akut kan en väl synlig varningslampa, siren eller dylikt vara tillräckligt för att djurhållaren ska bli uppmärksam i tid. I system försedda med automatisk omstart av fläktar efter ett strömbortfall uppnås en högre säkerhet för djuren. Det finns dock inget krav på att ventilationssystemet måste ha en sådan funktion.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Nödventilation och larmanordning är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 13)

Gris 26. Belysning finns så att tillsyn av grisarna alltid kan ske utan svårigheterKontrollen bör omfatta:

- Att det finns fast monterad belysning i stallavdelningen.
- Att belysningen är sådan att varje djur i respektive utrymme i stallavdelningen går att inspektera oavsett tidpunkt på dygnet. (Riktvärde för belysningsstyrka är ca 75 lux, vilket med lysrör motsvarar 2,5 – 4,5 W/m² golvarea).

Vägledning

Krav på fast monterad belysning gäller inte för ligghallar eller hyddor oavsett när på året dessa används. En förutsättning är dock att tillsyn över djuren kan ske utan svårigheter genom att tillräcklig belysning är ordnad på annat sätt, till exempel genom handburen strålkastare.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Belysning för tillsyn är tvärvillkor. (AD bilaga 1 punkt 3)

Gris 27. (B) Kraven på dagsljusinsläpp och belysning är uppfylldaKontrollen bör omfatta:

- Att det finns fönster eller andra ljusinsläpp för dagsljus. (Riktvärde för den totala fönsterytans storlek är att denna minst bör motsvara 3-5 % av golvytan).
- Att dagsljus och belysning används på ett sätt som är lämpligt för djuren.
- Att grisarna under en sammanhängande tidsperiod på minst 8 timmar per dygn hålls i en miljö där ljusintensiteten är minst 40 lux.

Observera att grisstallar som var i bruk före den 1 juli 1989 och som då saknade dagsljusinsläpp inte måste ha sådana såvida inte förprövningspliktig till- eller ombyggnad har genomförts 1 juli 1994 eller senare.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Ljusintensitet är tvärvillkor. (GD, bilaga I, kapitel I, punkt 2)
- Naturligt ljus är inte tvärvillkor. (AD, Bbilaga, punkt 11)

Gris 28. (B) Buller i stallet har godtagbar nivå och frekvens. Uppmätt värde

Kontrollen bör omfatta:

- Kontrollera bullernivå i djurutrymmena på olika platser i stallet som djuren har tillgång till.
- Ljudnivån på mekaniskt buller från framför allt från- och tilluftsfläktar.
- Kontrollera bullernivån från fläktar genom att mäta vid maxventilation. Kontrollera också varvtalsreglerade fläktar genom att mäta bullernivån vid olika varvtal.
- Mätning av bullernivå görs med ljudnivåmätare. Högt buller från en fläkt kan betyda att bullerdämpning behövs, indikera att den är felaktigt monterad, sliten och behöver renoveras eller bytas ut. Det kan också indikera att någon eller några fläktvingar är skadade eller saknas

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Buller är tvärvillkor. (GD, bilaga I, kapitel I, punkt 1)

Gris 29. (B) Utfodrings- och vattensystem är utformade, dimensionerade och placerade så att de medger ett lugnt och naturligt intag av foder och vatten

Kontrollen bör omfatta:

- Att placeringen och dimensioneringen av utfodrings- och vattnings anordningar möjliggör för djuren att inta foder och vatten på ett lugnt och naturligt sätt. Exempelvis ska djuren kunna ha en naturlig kroppsställning då de äter och dricker.
- Att alla grisar får plats att äta samtidigt om utfodring av något foderslag sker samtidigt för alla djur.
- Att djuren har tillräckligt ätplatsutrymme.
- Att antalet drickplatser finns i rätt mängd i förhållande till antalet djur.
- Att transponder- eller responderstyrd foderstation inte används för fler grisar än att alla hinner äta sin dygnstilldelning inom 12 timmar.
- Att bås för gruppållna grisar är utrustade med skyddsanordning baktill.

Vägledning

Bås för gruppållna grisar ska vara utrustade med skyddsanordning baktill som hindrar grisarna att skada varandra. Skyddsanordningen kan antingen bestå av självstängande grindar eller grindar som öppnas och stängs manuellt. Grindar i bås där utfodring sker är en viktig förutsättning för att djuren ska kunna äta lugnt och naturligt.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Utformning, dimensionering och placering kan i vissa fall vara tvärvillkor. (AD, bilaga, punkterna 14-15, 17)
- Utfodringssystem för suggor och gyltor är tvärvillkor (GD, artikel 3, punkt 6)
- Utfodring och vatten till grisar är tvärvillkor (GD, bilaga 1, kapitel I, punkterna 6-7)

Gris 30. (B) Djuren ges foder som garanterar en tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförselKontrollen bör omfatta:

- Om det förekommer grisar i för lågt hull (läs mer under vägledning till *Gris 6*).
- Att sinsuggor och dräktiga gyltor har tillgång till grovfoder av något slag. Detta är särskilt viktigt om suggorna hålls i system där underlaget inte består av en djupströbädd eller jämförbart material som har ett fodervärde för grisar (någon typ av stråfoder, se nedan).
- Om det finns tecken på stereotypa beteenden (stereotypier kan även förekomma hos suggor som hålls på djupströbädd) hos en eller flera individer som kan härledas till för lågt fiberinnehåll i fodret (läs mer under vägledning till *Gris 33*).
- Hur ofta fodergivan beräknas och justeras.
- Att lagring och fodertillverkning på gården håller en tillräcklig hygienisk nivå. Viktigt att kontrollera underhåll och skötsel av foderblandare om sådan används.
- Lagringsutrymmens skick och skötsel.
- Resultat av foderanalys, har de beaktats?

Vägledning

Vissa företeelser kan vara svåra att kontrollera vid ett enstaka kontrolltillfälle på gården, t.ex. antalet utfodringstillfällen per dag. Utgå då från vad som går att se vid kontrollen. Tyder allt på att djuren är i normalt hull och får vad de behöver i form av foder och vatten av god kvalitet samt att djuren är i god hälsa kan ”Ja” markeras i checklistan. Avmagring, sjukdomar och dåligt allmäntillstånd kan bero på otillräckligt med foder, undermåligt foder eller till näringsammansättningen obalanserad foderstat. Var särskilt observant på smågrisar och digivande suggor som nyligen avvant smågrisarna. Utfodring av digivande suggor kan vara en kritisk faktor i produktionen som påverkar såväl suggans välbefinnande (hull i första hand) som smågrisarnas överlevnad, hälsa och tillväxt. Suggan kan befinna sig i en negativ energibalans under denna period. Använd lukt, syn och känsel vid bedömningen av foder och vatten.

Dräktiga suggor och gyltor har ett särskilt stort behov av en fiberrik foderstat som bidrar till att öka mättnadskänslan och förbereder suggorna på en ökad fodergiva under kommande digivning. Då suggan efter avvänjningen övergått från en foderstat till en betydligt näringsfattigare ökar aptiten samtidigt som energibehovet minskar. Ett fiberrikt foder tar längre tid att

äta samtidigt som det innehåller förhållandevis låg energimängd. Suggan/grisen har därigenom även möjlighet att få utlopp för ett av sina viktigaste beteendebestånd (läs mer under vägledning **Gris 33**). Exempel på fiberrika foder som kan komplettera övriga komponenter i foderstaten är halm, helsädesensilage, hösilage, ensilage eller hö.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Foder som garanterar en tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 14)
- Grovfoder till dräktiga suggor och gyltor är tvärvillkor. (GD, artikel 3, punkt 7)

Gris 31. (B) Kraven på tillgång till vatten och på vattnets kvalitet är uppfyllda

Kontrollen bör omfatta:

- Att grisarna har fri tillgång till dricksvatten.
- Samtliga djur ska kunna dricka tillräckliga mängder vatten av bra hygienisk kvalitet. Vatten ska alltid finnas obegränsat tillgängligt för samtliga grisar.
- Drickustrustningens vattenflöde motsvarar djurens naturliga drickshastighet.
- Vilken typ av vattentäkt som används. (För att bedöma risken för föroreningar.) Hur är vattentäkten placerad i förhållande till djurstallet/djurstallarna.

Vägledning

Gödsel ska inte förekomma vare sig i fodret eller i vattnet. God lukt och smak på vattnet ökar förutsättningarna för att grisarna ska dricka en tillräcklig mängd vatten. Se också kontroll av vattenflöde under **Gris 4**.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Fri tillgång till vatten för grisar under 2 veckors ålder är inte tvärvillkor. (GD, bilaga I, kapitel I, punkt 7)
- Vattenkvalitet är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 16)

Gris 32. Stallutrymmen rengörs och utgödsas på ett sätt som ger en god hygien och god djurhälsa

Kontrollen bör omfatta:

- Arbetsrutiner för rengöring av stall/stallavdelningar för respektive djurkategori.
- Rengöring av vattensystem, belysningsarmaturer, fönster, stallredskap, ventilationsanläggning inkl. ljudabsorbenter, foderutrymmen, mm.
- Hur vattningssystem ser ut vid lösdrift på djupströbäddar. Finns lösning för uppsamling av eventuellt spillvatten och därmed ökad renhållning av djupströbäddarna.

- Att den dagliga rengöringen av boxar och andra utrymmen för grisarna sköts tillfredsställande.
- Utgödslingsintervall i system med vakuumutgödsling.

Vägledning

För att förhindra smittöverföring från föregående omgång grisar ska inga synliga rester av gödsel finnas kvar efter rengöringen. Byggnader och inredningsmaterial bör därför vara lätta att rengöra (se även **Gris 7**).

Tomtidens längd för ett stall efter utförd rengöring beror på typ av smittämne, hur effektivt upptorkningen är, stalltemperaturen vid insättningen samt om desinfektion utförs eller inte. Generellt kan sägas att en tomtid om ca 5-7 dagar bör eftersträvas för att ge goda förutsättningar för de grisar som ska sättas in i avdelningen.

Gris 33. (B) Kraven på ströets kvalitet och användningen av strö för komfort och sysselsättning på liggytor är uppfyllda

Kontrollen bör omfatta:

- Rutiner för daglig tilldelning av strömedel. Finns strömedel kvar i boxen intill nästa rengöringstillfälle eller nästa strötilldelning (observera dock att behovet av strö för sysselsättning gäller under den aktiva delen av dagen och normalt inte på natten när djuren hålls för vila).
- Tilldelning av strömedel i system med djupströbädd.
- Hur anläggs och sköts djupströbädden? Hur och i vilken omfattning sker tillförsel av halm?
- Att strömedel eller kombination av olika strömedel används i sådan omfattning att grisarnas sysselsättningsbehov, t.ex. att böka, undersöka i och tugga ständigt tillgodoses. Finns tecken på att grisarna är understimulerade?
- Är strömedlet rent eller förorenat? Har strömedlet som används dålig hygienisk kvalitet (t.ex. möjlig och fuktig halm, dåligt torkad kutter- och sågspån)?
- Om det finns grisar som har stört liggbeteende (om de ligger enskilt på sidan och andas lugnt har deras värmekomfort uppnåtts).
- Om det finns grisar som har svårt att hålla kroppstemperaturen.
- Om det finns grisar med bit- eller rivskador.
- Om du noterar oönskade beteenden: aggressiva beteenden mellan grisarna, stressade eller apatiska grisar, grisar med stereotypa beteenden.
- Om det finns grisar som har skador på klövar, knän, bog. Om det finns grisar som har bogskydd eller är skyddstejpade.

Vägledning

Strö för sysselsättning

I sin naturliga miljö använder grisarna en stor del av dagen till att söka föda. Detta gör de genom att böka i marken för att undersöka om de kan hitta något ätbart. Det här beteendet är grisarna starkt motiverade att utföra och det försvinner inte även om deras näringsbehov tillgodoses genom utfodring. Grisarna måste ha möjlighet att få utföra själva beteendet. Om de inte får möjlighet att få utlopp för sina beteendebeständigheter kan det ersättas med oönskade beteenden.

De egenskaper strömedlet ska ha för att tillgodose grisarnas sysselsättningsbehov har inte närmare angetts i föreskrift. Detta eftersom flera olika sorters material (t.ex. halm, torv, spån) eller kombinationer av strömaterial mycket väl kan fungera. Närmare beskrivning av strömedlets egenskaper har däremot angetts som ett allmänt råd till bestämmelsen. Av denna framgår att strömedlet bör innehålla material som grisarna kan böka i, undersöka och tugga.

Boxar för grisar ska ständigt vara försedda med strö av halm eller annat jämförbart material men föreskrifterna anger inte vilken minsta mängd strö (i vikt eller volym) som måste finnas. Det beror på att det inte enbart är mängden strö som avgör om grisarna får tillräcklig sysselsättning. I vilken mån strömedlet tillgodoser grisarnas sysselsättningsbehov är alltså en komplex fråga som bestäms utifrån flera faktorer, som t.ex. tidpunkt på dygnet, vilken djurkategori det rör sig om, vilken ströttyp som används, ev. variation av ströttyp, strömedlets hygieniska kvalitet, hur ofta tilldelning av strömedlet sker, vilken mängd som ges vid varje tilldelning osv. Det är alltså i mångt och mycket också en fråga om vilka strö- och arbetsrutiner i övrigt som används.

Som nämns ovan kan oönskade beteenden uppstå om grisarna har för lite att sysselsätta sig med. Det kan leda till att de t.ex. börjar slåss eller bita på varandra. Förekomst av skador på djuren eller att djuren uppträder stressat (oroligt i boxen) kan alltså vara en tydlig indikation på att djuren är understimulerade. Grisar kan även bli apatiska av understimulans och i vissa fall utveckla stereotyper, t.ex. ”rörbitning”. Sådant beteende är dock ofta svårt att upptäcka vid ett tillfälligt besök i en avdelning beroende på att beteendet i regel upphör om djuret distraheras av att det ”händer något” i dess omgivning.

Strö för komfort

Det kan vara nödvändigt att förse golvytorna med ett skyddande lager av strömedel som minskar grisarnas kontakt mot golvet. Särskilt viktigt är detta när golvmaterialet är av betong där ytan är för sträv t.ex. på grund av slitage eller olämplig ytbehandling i samband med gjutningen. Även spaltgolv kan vara nödvändiga att täcka med strömedel om grisarna skadas på detta. För djur som har svårt att hålla kroppstemperaturen samt för djur med skador t.ex. bogsår, kan det också vara nödvändigt att förse golvet med ett skyddande strölager.

Vilken mängd strö som behövs för grisar för att uppfylla deras behov av komfort bestäms utifrån flera faktorer, som t.ex. vilken djurkategori det rör sig om, djurens hälsa och hull, stallklimatet, golvets hårdhet, struktur och kvalitet, om det finns golvvärme, vilken ströttyp som används samt strömedlets hygieniska kvalitet. Under smågrisarnas första levnadsvecka är deras hud och klövar särskilt känsliga för skador. Det är därför viktigt att golven i grisionsboxar inte är för sträva p.g.a. slitage eller felaktig ytbehandling eftersom smågrisarna då lätt kan skada sig på golvet. Även spaltgolv kan förorsaka smågrisarna dessa skador. Förekommer det smågrisar med hältor och/eller sår kan det alltså bero på att underlaget är olämpligt

för grisarna vilket i så fall måste åtgärdas. Alternativt kan det vara nödvändigt att förse sådana golvytor med ett ordentligt lager av strömedel under den perioden för att skydda smågrisarna mot skador. Det kan då vara nödvändigt att hantera utgödslingen manuellt i det fall utgödslingssystemet inte klarar strö mängderna.

Även suggor kan ha ett stort behov av ett skyddande lager av strö att ligga på. Framst gäller det suggor med bogsår eller suggor med dåligt hull som riskerar att få bogsår. För sådana djur är det plågsamt att ligga på ett hårt underlag som inte ger avlastning. Observera dock att det är viktigt att ströet inte blir blött och ohygieniskt på liggplatsen, särskilt om suggan har öppna sår. I sådana fall kan det vara en fördel att använda strömedel som också har en god uppsugningsförmåga. Man bör dock vara vaksam på att strömedel på liggplatsen kan innebära att suggor i vissa fall söker sig ut på spalten för att ligga. Detta gäller framst efter ca en vecka från grisningen när suggans foderintag/ämnesomsättning har ökat och i synnerhet om stalltemperaturen är hög, t.ex. under sommaren. Detta beror på att suggan behöver göra sig av med sin överskottsvarme och kan då föredra spaltgolvet som liggplats om det ger en bättre avkylning. Studier har dock visat att suggor som ligger på spaltgolv löper ökad risk att utveckla bogsår jämfört med om de ligger på betonggolv. Observera att djurskyddsbestämmelsernas krav på strö inte kan ersättas genom att t.ex. förse suggor med s.k. bogskydd eller skyddstejpa benen på smågrisar.

Strö och utgödslingssystem

Det är inte ovanligt att djurägare upplever att det är problem att tilldela större mängder strö eller halm med lång strållängd. De skäl som framförs är bl.a. att spalten på gödselytan då sätter igen sig, strömedlet blir ohygieniskt och att det i övrigt blir smutsigt i boxen (svårt/arbetsamt att hålla rent). Vissa utgödslingssystem kan också ha svårt att hantera gödseln om andelen strö i gödsel blir för stor. Särskilt gäller det system med vakuumutgödsling om extra vatten inte tillsätts i gödselrännorna. I L106 finns därför allmänna råd som anger att *Utgödslingssystem i stallavdelningar med konventionella grisningsboxar bör vara avpassat för hantering av stora strö mängder*. En del djurägare väljer därför att ge grisarna en mindre mängd strö som grisarna i stort sett äter upp/förbrukar. Detta förfaringssätt kan vara godtagbart under förutsättning att boxen förses med nytt strö så att denna inte är ”tom” på strö och under förutsättning att djuren är fria från skador eller inte riskerar att skadas av underlaget. En annan förutsättning är också att grisarna inte fryser på liggplatsen. Att tilldela grisarna en mindre mängd strö uppdelad vid flera tillfällen under dagen kan också vara mer intressant för grisarna från sysselsättningsynpunkt än om de får en större mängd strö en gång per dag som ska räcka hela dagen. Förfaringssättet lämpar sig bäst för vuxna eller växande grisar.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Bökbart material till suggor och gyltor är tvärvillkor. (GD, artikel 3, punkt 5)
- Material för sysselsättning är tvärvillkor. (GD, bilaga I, kapitel I, punkt 4)

Gris 34. (B) Suggor/gyltor har tillgång till strömedel för bobyggnadsbeteende under veckan före grisning

Kontrollen bör omfatta:

- Att ett strömedel eller kombination av olika strömedel används i sådan omfattning att grisarnas behov av att kunna utföra bobyggnadsbeteende i samband med grisningen tillgodoses.

Vägledning

Suggor och gyltor som ska grisa är starkt motiverade att bygga ett bo att grisa i. Detta beteende brukar normalt inledas någon dag före grisningen. Beteendet innebär bl.a. att suggan eller gyltan samlar ihop lämpligt bobyggnadsmaterial och lägger på den plats som de finner lämpligast. När suggorna utför detta beteende kan man uppleva det som negativt genom att det blir ”oroligt” i stallavdelningen och boxarna kan se stökiga ut. Detta är normalt och därför att räkna med. I de fall man fixerar suggorna och därmed begränsar deras möjlighet att utföra bobyggnadsbeteenden kan intrycket vara att det blir lugn och harmoni i stallavdelningen. Den forskning som finns om bobyggnadsbeteenden pekar dock på att djuren blir stressade och i förlängningen apatiska av att inte få utföra beteendet.

En grundförutsättning för att djuren ska kunna utföra bobyggnadsbeteende är att de är lösgående och att utrymmet är anpassat och tillräckligt stort. Undersökningar har visat att om suggan har fått bygga bo inför grisningen så blir hon lugnare, förlossningen underlättas (går fortare) och mjölkproduktionen blir bättre. Detta i sin tur leder till friskare och starkare smågrisar.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Bobyggnadsmaterial är tvärvillkor. (GD, bilaga I, kapitel II, B punkt 3)

Gris 35. (B) Liggytor hålls rena och torra samt är anpassade efter djurslag och stallklimat

Kontrollen bör omfatta:

- Rutiner för daglig skötsel av liggytor.
- Att det finns tillräckligt med strö och att utgödsling sker regelbundet.
- Att djuren är torra efter att de legat ner på liggplatsen.
- Att liggplatsen ger djuren en godtagbar liggkomfort och underlaget ger isolering mot avkylning. Värmeförluster från djuren sker till det underlag djuren ligger på och värmeförlusterna kan där vara betydande om underlaget har hög värmeledningsförmåga och låg yttemperatur. Detta bör särskilt beaktas i stallar med ett utomhusliknande klimat.

En närmare beskrivning av förutsättningarna för att kunna hålla djurutrymmen rena finns under *Gris 7*.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Ren och bekväm liggplats med lämplig temperatur är tvärvillkor. (GD, bilaga I, kapitel I, punkt 3)

Gris 36. Kraven på betesmarker, rastgårdar, markytor, drivningsvägar och drivning samt stängsel är uppfyllda

Kontrollen bör omfatta:

- Att föremål som t.ex. balsnören, ensilageplast, trasiga stängselstolpar, gammal taggtråd, maskindelar eller andra typer av skrotföremål etc. som grisarna kan fastna i, skada sig på eller trassla in sig i, inte är åtkomligt för djuren.
- Hur markytor som belastas hårt av djuren ser ut. T.ex. vid utfodringsplatser, drickplatser, drivvägar samt markytor i anslutning till stallets in- och utgångar.
- Utformning av golv i drivgångar och i kombination med lutningen på drivgångar där grisar förflyttas. Kan förflyttning av grisar ske under lugna former utan risk för skador och stress?
- Att stängslet är ordentligt sträckt och underhållet så att djuren inte kan skada sig på det. Titta på djuren om tecken kan ses på att de fått skador från stängslet och diskutera eventuella sådana upptäckter med djurhållaren om vad som orsakat dessa skador på djuren.
- Att taggtråd inte används..
- Om avelsgrisar finns i besättningen, har de möjlighet till utevistelse?

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Skydd mot hälsorisker är tvärvillkor (AD, bilaga, punkt 12)

Gris 37. Kraven för hållande av utegångsdjur är uppfyllda

Kontrollen bör omfatta:

- Rutiner för tillsyn och skötsel av djuren.
- Grisarnas allmäntillstånd, hull, hårrem, ålder etc. som påverkar deras köldtålighet och lämplighet för utevistelse under den kalla årstiden. De yttre förhållandena är av stor betydelse. I kallt och torrt klimat är pälsens isolerande förmåga god, vid regn och blåst kyls djuren lättare ner.
- Tillgång till ligghall eller motsvarande.
- Att behandlingsutrymmen/sjukboxar finns lätt tillgängliga och att dessa utrymmen vid behov går att värmas upp eller motsvarande.
- Att grisar som hålls utomhus har tillgång till skydd mot direkt solstrålning, stark vind och nederbörd under den varma årstiden.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Skydd mot dåligt väder är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 12)

Gris 38. (B) Reglerna kring reducering av smågrisarnas tänder är uppfyllda

Kontrollen bör omfatta:

- Vilka rutiner finns för slipning av tänder på smågrisar?

Vägledning

Smågrisars tänder får inte klippas. Slipning får inte ske rutinmässigt utan bara om det erfarenhetsmässigt har visat sig uppkomma skador på andra djur och det görs innan djuret uppnått en veckas ålder. Bestämmelsen innebär att du som djurskyddskontrollant måste göra en bedömning för varje enskilt fall för att avgöra om tandslipning på smågrisar är godtagbar i det aktuella fallet. I vissa besättningar har djurhållaren en egen erfarenhet om att tandslipning är (särskilt i stora kullar) en nödvändig åtgärd för att förebygga riv- och sårskador på smågrisar och på suggans juver. I dessa fall bör man förvissa sig om att djurhållaren har gjort vad som rimligen kan begäras för att undvika rutinmässig tandslipning. Be djurhållaren förklara vilka rutiner som tillämpas, om åtgärder vidtagits eller undersökningar har gjorts för att hitta eventuella bakomliggande orsaker till att tandslipning bedöms vara nödvändig.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Rutinmässig reducering av hörntänder på smågrisar genom slipning eller klippning är tvärvillkor. (GD, bilaga 1, kapitel I, punkt 8)
- Reducering av hörntänder genom klippning är inte tvärvillkor. (GD, bilaga 1, kapitel I, punkt 8)

Gris 39. (B) Övriga operativa ingrepp utförs på ett djurskyddsmässigt acceptabelt sätt

Kontrollen bör omfatta:

- Rutiner för kastrering av smågrisar. Dokumentation, kastreringsmetod, hygien vid ingreppet, ålder vid kastrering, friska grisar vid ingreppet, god närmiljö.
- Att veterinär för övriga ingrepp anlitas för t.ex. pung- och navelbräck och kastrering av halvgaltar. Avstämning kan ske genom att ta del av journal.
- Att identitetsmärkning av grisar sker på ett djurskyddsmässigt acceptabelt sätt, t.ex. operatörens kompetens, god hygien, korrekt instrument.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Stympning av djur är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 19)
- Rutinmässig svanskupering är tvärvillkor. (GD, bilaga 1, kapitel I, punkt 8)

Gris 40. Kraven som gäller för injektioner är uppfyllda

Kontrollen bör omfatta:

- Om det i besättningen tillämpas villkorad läkemedelsanvändning och om personal som utför behandlingen (injektioner) har genomgått sådan kurs.
- Om injektion av järnpreparat sker innan 3 veckors ålder.

Gris 41. Hormoner och andra ämnen används endast på tillåtet sätt

Kontrollen bör omfatta:

- Hormoner och vissa andra läkemedel får inte ges till djur. Det finns dock undantag från förbudet och en del hormoner får användas vid behandling av fertilitetstörningar samt exempelvis vid brunstsynkronisering.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Användning av vissa ämnen är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 18)

Gris 42. Kravet på att avel inte innebär grisionsvårigheter eller annat lidande följs

Kontrollen bör omfatta:

- Att djur med genetiska defekter inte används på ett otillåtet sätt i avelsarbetet.
- Hur avelsarbetet bedrivs i grisbesättningen för att förhindra nedärvning av letalanlag, defekter. Av bilagan till Djurskyddsmyndighetens föreskrifter (DFS 2004:22) om avelsarbete (L115) listas de defekter/anlag som är oönskade.
- Att avel inte bedrivs på ett sådant sätt att rasens genomsnitt för egenskaper enligt 3 § L115 inte försämras.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Avelsförfarande som kan orsaka lidande eller skada är tvärvillkor. (AD, bilaga, punkt 20-21).

Gris 43. (B) Grisar som är aggressiva eller har angripits av andra grisar hålls och sköts på ett lämpligt sätt

Se vägledning under *Gris 21*.

Gris 44. (B) Utrymmen för galtar uppfyller gällande föreskrifter

Se vägledning under *Gris 11*.

Gris 45. Vid avlivning av djur i besättningen görs detta av en person med tillräckliga kunskaper och på ett sätt som är i enlighet med regelverket

Se vägledning under *Gris 9*.

Gris 46. Stämmer det att inga övriga brister upptäcktes vid kontrollen?

Kontrollen bör omfatta:

- Övriga bestämmelser för grisar som inte finns uppräknade specifikt i checklistan.

Gris 47 Djuren hålls på ett sådant sätt att tillsynen över dem kan ske utan svårigheter

Kontrollen bör omfatta

En bedömning av om tillsynen är betryggande i aktuellt hållandesystem.

Frågan om samtliga djur ska upptäckas vid varje tillsynstillfälle kan vara svårbedömd. Du som djurskyddshandläggare bör, efter dialog och frågor ställda till djurhållaren, göra en bedömning om de rutiner som tillämpas är betryggande. Samtliga resurser som djuren är beroende av ska alltid kontrolleras vid varje tillfälle som tillsyn sker, till exempel tillgång till foder och vatten

Gris 48 Kraven för att avvänja smågrisarna vid 28 dagars ålder är uppfyllda

(Denna kontrollpunkt ska endast användas vid kontroll av besättningar där samtliga smågrisar uppnår 28 dagars avvänjningsålder. Besättningar där grisar avvänjs innan de uppnått 28 dagars ålder kontrolleras i Gris 49.)

Kontrollen bör omfatta:

- Att den uppfödningmodell som tillämpas i besättningen innebär en avvänjningsålder som inte understiger 4 veckor. Fråga om grisionsintervall och intervallet från första till sista grisning i gruppen. I normalfallet är den genomsnittliga avvänjningsåldern för smågrisar vid omgångsuppfödning 5-6 veckor.
- Rutiner för utfodring av smågrisar under perioden fram till avvänjningen.

Gris 49 Kraven för att avvänja smågrisar tidigare än vid 28 dagars ålder är uppfyllda

(Denna kontrollpunkt ska endast användas vid kontroll av besättningar där det förekommer att grisar avvänjs innan de uppnått 28 dagars ålder. Besättningar där samtliga smågrisar uppnår 28 dagars avvänjningsålder kontrolleras i Gris 48)

Kontrollen bör omfatta:

Att samtliga villkor som anges i föreskriften är uppfyllda (se nedan). Om något eller några villkor inte uppfylls ska det rapporteras som en brist i checklistan. I den ska även noteras vilket eller vilka villkor som inte är uppfyllda.

Vägledning

Villkor nr 1 (Kravet om anslutning till frivillig organiserad hälsokontroll)

Kontrollen bör omfatta att dokumentation finns som styrker att besättningen är ansluten till en frivillig organiserad hälsokontroll med plan och riktlinjer som Jordbruksverket har godkänt med särskild hälsokontroll av smågrisar. Observera att kontroll av att besättningen följer de olika krav som ställs i hälsokontrollprogrammen görs av den aktuella djurhälsorganisationen och ingår därför inte i djurskyddskontrollen. (Kontroll av djurhälsoorganisationen görs av Jordbruksverket.)

För att få tillämpa en kortare avvänjningstid krävs att besättningen är ansluten till ett sådant hälsoprogram. Vid tidpunkten för denna väglednings fastställande finns tre sådana godkännanden. Dessa innehas av Jordbruksverkets Distriktsveterinärorganisation (DV), Gård & Djurhälsan AB samt Lundens Djurhälsovård AB. Vid anslutning till den särskilda hälsokontrollen av smågrisar erhåller djurhållaren ett dokument som visar att besättningen är ansluten. Därefter ska djurägaren efter varje hälsokontrollbesök, som ska ske minst 4 ggr per år, få ett dokument från djurhälsoveterinären där det framgår att besättningen fortsatt är ansluten. Kontrollorganisationernas besöksrapporter/kontrollrapporter kan utgöra ett sådant dokument.

Villkor nr 2 (Kravet om anslutning till smittsäkrad besättning)

Kontrollen bör omfatta att djurägaren genom dokumentation eller på annat sätt kan vidimera att besättningen är ansluten till det frivilliga biosäkerhetsprogrammet ”Smittsäkrad besättning gris” och är ansluten till nivå ”Spets” enligt programmets plan och riktlinjer. Kontroll av att besättningen följer de olika krav som ställs i biosäkerhetsprogrammet görs av behörig smittskyddsutbildad veterinär och ingår inte i djurskyddskontrollen.

Vid anslutning upprättar veterinären ett digitalt besöksprotokoll som djurägaren ska ta del av och signera digitalt på webb-platsen www.smittsakra.se. När så har skett är besättningen ansluten. Den behörige veterinären gör sedan återbesök hos besättningen senast inom 24 månader. Varje sådant kontrollbesök dokumenteras med ett nytt besöksprotokoll. Mer information om programmet ”Smittsäkrad besättning gris” finns på webbplatsen: <http://www.smittsakra.se/gris/smittsakrad-besattning-gris>.

Villkor 3 (Kravet om omgångsuppfödning m.m.)

Villkor 4 (Kraven på rengöring, desinficering och tomtid)

Villkor 5 (Kravet rörande kullutjämning)

Vid kontroll av villkor 3 - 5 bör besättningens produktionsplan i sin helhet gås igenom noggrant tillsammans med djurägaren. Be djurägaren berätta och redovisa rutinerna i uppfödningen och hur uppfödningssystemet fungerar i sin helhet vad gäller exempelvis antalet suggrupper, hur ofta grisning sker, omloppstider per avdelning, rutiner och tider för rengöring och desinficering, djurförflyttningar, antalet stallavdelningar för respektive djurkategorier m.m. Observera att villkor nr 3 inte kan uppfyllas i besättningar där smågrisarna föds upp i s.k. enhetsboxsystem. Det beror på att smågrisarna i ett sådant system inte flyttas efter avvänjningen. Besättningar med sådana system kan därför inte tillämpa tidigare avvänjning.

Villkor 6 (Kravet på mjölkbaserat tillskottsfoder)

Den diande grisen har en stor mängd mjölksyrabakterier i magsäcken som är anpassade till att livnära sig av mjölksocker och producera mjölksyra som sänker pH i magsäcken. Efter

avvänjning gynnas mjölksyraproduktionen av laktos i fodret tills magsäcken kommer igång att producera saltsyra. Det är därför viktigt att smågrisarna ges mjölkbaserat tillskottsfoder som innehåller laktos, i synnerhet om de avvänjs tidigt.

Mer information om tillskottsfoder för smågrisar och tillväxtgrisar finns i informationsskrift från Svenska Pig: *Utfodring av smågrisar (upp till 30 kg levande vikt) Författare Leif Göransson Agr. Dr. i Husdjurens utfodring och vård, 2009*

Villkor 7 (Kravet om max 10 % under 26 dygn)

Som framgår av villkor 1 ovan måste besättningen vara ansluten till en frivillig organiserad hälsokontroll med plan och riktlinjer som Jordbruksverket har godkänt med särskild hälsokontroll av smågrisar. I dessa program finns krav på att besättningarna ska ha ett databaserat produktionsuppföljningsprogram. Det vanligaste programmet är WinPig där det finns möjligheter för djurhållaren att registrera ett flertal olika uppgifter som gör det möjligt att följa upp varje smågrisomgång på kullnivå. En del av kontrollen kan därför bestå i att låta djurägaren redovisa relevanta uppgifter som registrerats i programmet, dvs. uppgifter som kan vidimera att villkoret uppfylls.

Villkor 8 (Krav om normal vikt vid avvänjning)

Att smågrisarna när de avvänjs har en för sin ålder normal vikt, samt att syskonen i kullen är jämnstora, är en bra indikator på att de mår bra. En för låg vikt eller ojämn storlek på smågrisarna inom syskonkullen kan indikera att det finns problem i uppfödningen vilket kan göra det olämpligt att vänja av smågrisarna. Vad som är normal smågrisvikt varierar dock och beror på flera parametrar. Forskningen visar bl.a. att vikten kan påverkas av vilken årstid som smågrisarna fötts på och om de fötts av en gylta eller av en sugga. Vikten hos smågrisarna påverkas också av ras, eller korsning av olika raser, och det finns även ett samband mellan smågrisarnas vikt och i vilken omfattning som strö används i grisningsboxen. Vad som är normal vikt behöver därför relateras till ovanstående parametrar.

I produktionsuppföljningsprogrammet *WinPig* används en formel för att få fram en beräknad normalvikt hos smågrisar beroende på hur gamla de är. Utgångspunkten är att smågrisarnas föds upp i konventionell digivningsbox på sådant sätt som är vanligast i Sverige idag och att smågrisarnas födelsevikt är 1,4 kg med en genomsnittlig tillväxt på 250 gram per dag. Programmet tar inte någon särskild hänsyn till besättningsspecifika omständigheter som kan råda på den enskilda gården, utan anger snarare ett riktvärde.

Villkor 9 (Kravet om att det inte förekommer beteendestörningar)

Kontrollen bör i första hand göras av hur förhållandena är i tillväxtavdelningarna. Det är dock ofta svårt att upptäcka beteendestörningarna just när de pågår. Det beror på att de vanligen upphör med beteendet och riktar sin uppmärksamhet mot exempelvis kontrollpersonal som kommer in i avdelningen och vistas bland djuren. Tecken som tyder på att olika beteendestörningar förekommer bland djuren kan dock ändå upptäckas. Detta kan exempelvis vara skador orsakade av svans- eller öronbitning eller flanksugning. Be också djurägaren redogöra för eventuella problem, vilka rutiner som används på gården för att kontrollera detta och för att förebygga eventuella beteendestörningar.

Villkor 10 (Kravet om tillskottsvärme)

Kontrollera att anläggning för tillskottsvärme finns i de aktuella avdelningarna. Föreskriften ställer inte några specifika tekniska krav på sådana anläggningar, exempelvis om vilken typ av tillskottsvärmeanläggning som krävs, hur de ska vara placerade eller vilken effekt (W) som krävs. Kontrollen bör därför utgå från de funktioner som ska uppnås med tillskottsvärmeanläggningen vad gäller bl.a. möjligheten att kunna uppnå lämplig temperatur för djuren i de olika djurutrymmena (termisk komfort) samt möjlighet för effektiv upptorkning i avdelningen efter tvätt och desinficering (se villkor 4). Uppgifter om tillskottsvärme finns vanligtvis i förprövningshandlingarna (förutsatt att en sådan är gjord). Inför kontrollen kan det därför vara bra att på förhand gå igenom dessa handlingar för att få en uppfattning om vilken eller vilka tillskottsvärmelösningar som förekommer i respektive avdelning samt vilken bedömning länsstyrelsen gjort i ärendet gällande detta.

Villkor 11 (Kravet om reservelverk)

Kontrollen bör omfatta att anläggningen har eget reservelverk som inte delas med annan anläggning. I villkor 11 anges att reservelverk ska finnas på anläggningen. Det innebär att ett sådant ständigt ska finnas på anläggningen. Lösningar där reservelverk delas med någon annan anläggning bör alltså inte anses uppfylla villkoret.

I kontrollpunkten ingår tvärvillkor.

- Följande villkor i den svenska föreskriften är tvärvillkor (GD, bilaga I, kapitel II, C punkt 3) :
- villkor 3 avseende flytt av de avvanda grisarna till annan stallavdelning där de hålls avskilda från suggorna,
- villkor 4 avseende rengöring och desinficering,
- villkor 10 avseende tillskottsvärme.

Alfabetiskt register över kontrollpunkter

Obs! En kontrollpunkt kan återfinnas på fler ställen i dokumentet.

Sidhänvisning i registret hänvisar endast till den sida som innehåller vägledande text.

Belysning finns så att tillsyn av grisarna alltid kan ske utan svårigheter	31	Gris 26
Buller i stallet har godtagbar nivå och frekvens. Uppmätt värde	32	Gris 28
Daglig tillsyn sker av automatiska system och anordningar	8	Gris 4
Daglig tillsyn sker normalt av alla grisar	6	Gris 2
Det finns journaler för minst 5 år tillbaka över djur som behandlas med karensbelagda läkemedel och antalet dödsfall i besättningen	17	Gris 10
Djuren ges foder som garanterar en tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel	33	Gris 30
Djuren hålls på ett sådant sätt att tillsynen över dem kan ske utan svårigheter	42	Gris 47
Ej avvanda grisar har tillgång till utrymmen som uppfyller gällande föreskrifter samt har under den första levnadsmånaden en liggplats som är avskild från suggan	24	Gris 19
Förbudet mot utrustning som ger grisarna en elektrisk stöt är uppfyllt	13	Gris 8
Föremål och ämnen som kan skada grisar förvaras oåtkomliga för djuren	22	Gris 13
Golv och liggytor har en jämn och halksäker yta	22	Gris 15
Grisar som är aggressiva eller har angripits av andra grisar hålls och sköts på ett lämpligt sätt	41	Gris 43
Grisarna hålls i par eller i grupp	27	Gris 22
Grisarna hålls normalt lösgående	25	Gris 21
Grisarna hålls tillfredställande rena	11	Gris 7
Grisarnas hull är godtagbart	10	Gris 6
Hormoner och andra ämnen används endast på tillåtet sätt	41	Gris 41
Klövarna inspekteras regelbundet och verkas vid behov	8	Gris 5
Krav kring brandskydd och beredskap vid elavbrott är uppfyllda	28	Gris 23
Kraven för att avvänja smågrisar tidigare än vid 28 dagars ålder är uppfyllda	42	Gris 49
Kraven för hållande av utgångsdjur är uppfyllda	39	Gris 37
Kraven på betesmarker, rastgårdar, markytor, drivningsvägar och drivningsvägar, samt stängsel är uppfyllda	39	Gris 36
Kraven på dagsljusinsläpp och belysning är uppfyllda	31	Gris 27
Kraven på inredningens utformning avseende skaderisker etc. Är uppfyllt	22	Gris 14
Kraven på ströets kvalitet och användningen av strö för komfort och sysselsättning på liggytor är uppfyllda	35	Gris 33
Kraven på tillgång till vatten och på vattnets kvalitet är uppfyllda	34	Gris 31
Kraven på utformningen av dränerande golv är uppfyllda	23	Gris 17
Kraven som gäller för injektioner är uppfyllda	41	Gris 40
Kravet på att avel inte innebär grisningssvårigheter eller annat lidande följs	41	Gris 42

Kravet på extra tillsyn är uppfyllt	7	Gris 3
Kravet på sektionering följs	20	Gris 12
Liggplatsen utgörs av golv som inte är gödseldrainerande och grisarna kan utnyttja olika delar av utrymmena för att ligga, äta och gödsla	23	Gris 16
Liggytor hålls rena och torra samt är anpassade efter djurslag och stallklimat	38	Gris 35
Mekaniskt ventilerade stallar har nödventilation och stallavdelningar med grisar är utrustade med en fungerande larmanordning	30	Gris 25
Personalstyrkan är tillräcklig och den har tillräckliga färdigheter och kunskaper samt yrkesskicklighet	5	Gris 1
Reglerna kring reducering av smågrisarnas tänder är uppfyllda	40	Gris 38
Sjuka/skadade grisar ges nödvändig vård. Grisar som behöver särskild vård kan tas omhand i särskilt utrymme	14	Gris 9
Stallet har en luftkvalitet och ett stallklimat som är anpassat till djurslaget och djurhållningsformen. Uppmätt värde	29	Gris 24
Stallutrymmen rengörs och utgödsas på ett sätt som ger en god hygien och god djurhälsa	34	Gris 32
Stämmer det att inga övriga brister upptäcktes vid kontrollen?	42	Gris 46
Suggor/gyltor har tillgång till strömedel för bobyggnadsbeteende under veckan före grisning	37	Gris 34
Suggor/gyltor kan inför grisningen disponera grisningsboxen	24	Gris 18
Utfodrings- och vattensystem är utformade, dimensionerade och placerade så att de medger ett lugnt och naturligt intag av foder och vatten	32	Gris 29
Utrymmen för galtar uppfyller gällande föreskrifter	41	Gris 44